

PRACOVNÝ PREKLAD

Hans Herman Hoppe

Ekonómia a Metodológia Rakúskej ekonomickej školy

Preložil: Matúš Pošvanc

Úvod

Tragickým bol deň, keď si ekonómia, kráľovná sociálnych vied, osvojila metodológiu spojenú s prírodnými vedami: empirizmom a pozitivizmom. V prúde ekonomického myslenia sa táto zmena vyskytla -- nie náhodne -- v rovnakom čase, kedy intelektuáli a politici začali veriť v účinnosť vládneho plánovania. Napriek ich zlyhaniu, zostali obe doktríny bezbožnými vierami súčasnosti.

V tomto výnimočnom eseji, rozširuje Hans-Herman Hoppe argumentáciu Ludwiga von Misesa, že metódy spojené s prírodnými vedami nemôžu byť vhodné pre ekonomickú teóriu. Potom profesor Hoppe argumentuje za existenciu apriórnych znalostí, platnosť čistej teórie, používanie deduktívnej logiky, neúprosnosť ekonomických zákonov a za názor, že ekonómia je len časťou rozsiahlejšej vednej disciplíny praxeológie: vedy o ľudskom konaní.

Ak sa ekonómovia oslobodia od chybných predpokladov, že môžu presne predvídať budúcnosť a tým aj od toho, že štát môže plánovať ekonomiu lepšie ako trh, budú musieť opäť hovoriť o viacerých fundamentálnych metodologických chybách. Keď sa tak stane, profesor Hoppe, vynikajúci súčasný praxeológ, bude hrať nepostrádateľnú úlohu.

-- Llewellyn H. Rockwell, Jr.
Inštitút Ludwiga von Misesa

Praxeológia a Ekonómia

Je dobre známe, že predstavitelia Rakúskej ekonomickej školy výrazne nesúhlasia s ostatnými ekonomickými školami ako sú Keynesiáni, Monetaristi, predstavitelia školy Verejnej voľby, predstavitelia Historickej školy, Inštitucionalisti a Marxisti¹. Samozrejme tento nesúhlas je zreteľný najviac vtedy, keď sa prichádza na pôdu hospodárskej politiky a jej návrhov. Niekedy síce existuje aliancia medzi Rakúšanmi a čiastočne predstaviteľmi Chicagskej školy a školy Verejnej voľby. Ludwig von Mises, Murray N. Rothbard, M. Friedman a James Buchanan, aby som zacitoval pár mien, sa často zjednotia pri ich spoločnom úsilí brániť slobodnú trhovú ekonomiu proti jej "liberálnym" socialistickým osočovateľom.

Avšak akokoľvek dôležité môžu byť takéto príležitostné prímeria kvôli taktickým alebo strategickým dôvodom, môžu byť len povrchnými prímeriami, pretože nezakryjú niektoré skutočne základné rozdiely medzi Rakúskou ekonomickou školou, reprezentovanou Misesom a Rothbardom a všetkými ostatnými. Primárnym rozdielom, z ktorého pramenia všetky ostatné rozpory na úrovni ekonomickej teórie a hospodárskej politiky – rozpory ako napr. posudzovanie významu zlatého štandardu vs. úradných peňazí, slobodného bankovníctva vs. centrálného bankovníctva, aspektov blahobytu trhu vs. štátnych zásahov, kapitalizmu vs. socializmu, teórie úrokovej miery a hospodárskeho cyklu atď. -- sa týkajú prvotnej otázky, ktorú si musí akýkoľvek ekonóm položiť: Čo je podstatou ekonomie a aké výroky sú ekonomickými teorémami?

Misesova odpoveď znie, že ekonómia je veda o ľudskom konaní. Samostatne by to nemalo znieť veľmi kontroverzne. Ale potom Mises o ekonomickej vede hovorí:

Jej prehlásenia a tvrdenia nie sú odvodené zo skúsenosti. Sú, ako prehlásenia a výroky logiky a matematiky, apriórne. Nie sú subjektom overovania a falzifikácie na základe experimentov a faktov. Sú ako logicky, tak i časovo antecedentné k chápaniu akýchkoľvek historických faktov. Sú nevyhnutnou požiadavkou akéhokoľvek intelektuálneho uchopenia historických udalostí².

¹ Prevé dva eseje sú založené na dvoch prednáškach prednesenými na konferencii Inštitútu Ludwiga von Misesa "Advanced Instructional Conference on Austrian Economics" 21 -27 jún 1987. Tretí esej je prebratý z *The Economics and Ethics of Private Property* (Kluwer Academic Publisher v 1993), str. 141 -164

² Ludwig von Mises, *Human Action* (Chicago: Henry Regnery, 1966), str. 32

Aby Mises zdôraznil status ekonómie ako čistej vedy, vedy, ktorá má viac spoločného s aplikovanou logikou, než s empirickými prírodnými vedami, navrhuje Mises pre obor poznatkov opisovaných ekonómiou termín "praxeológia" (logika konania)³.

Je to práve toto ohodnotenie ekonómie ako apriórnej vedy, vedy, ktorej výroky je možné precízne logicky zdôvodniť, čo odlišuje Rakúšanov, alebo presnejšie Misesiáncov, od všetkých ostatných súčasných ekonomických škôl. Všetci ostatní chápu ekonómiu ako empirickú vedu, akou je napr. fyzika, ktorá rozvíja hypotézy, ktoré vyžadujú neustále empirické testovanie. A títo všetci považujú Misesov názor, že ekonomické teorémy – ako zákon hraničnej užitočnosti, alebo zákon výnosov, alebo časovo-preferenčná teória úrokov a Rakúska teória hospodárskeho cyklu – je možné jednoznačne dokázať tak, aby mohlo byť ukázané, že popretie ich platnosti je úplne kontradiktórne, za dogmatický a nevedecký názor.

Túto takmer univerzálnu opozíciu voči Rakúšanom ilustruje názor Marka Blauga, uznávaného reprezentanta mainstreamového metodologického myslenia. O Misesovi Blaug hovorí, "jeho diela o základoch ekonómie sú tak krivolaké a idiosynkratické, že môžeme len žasnúť nad tým, že sú niekým brané vážne"⁴.

Blaug nepodáva jediný argument, aby dokázal svoje narážky. Jeho kapitola o Rakúskej ekonomickej škole jednoducho končí týmto tvrdením. Nemohlo by to byť snáď to, že odmietnutie Misesovho apriorizmu Blaugom, ako aj ostatnými, je spojené s tým, že náročné štandardy precíznej argumentácie, ktoré aprioristická metodológia obsahuje, dokazujú pre nich príliš veľa⁵?

Čo viedlo Misesa k jeho charakteristike ekonómie ako apriórnej vedy? Zo súčasnej perspektívy by mohlo byť prekvapujúcim zistenie, že Mises nevidel svoju koncepciu mimo línie mainstreamu, prevládajúceho na začiatku 20 storočia. Mises si neželal stanoviť to, čo by mali ekonómovia robiť, ako protiklad k tomu, čo skutočne robili. Svoj úspech, ako filozof ekonómie, videl skôr v systematizovaní a v ujasňovaní toho, čím ekonómia skutočne bola, a ako mala byť implicitne chápaná takmer každým, kto nazýva sám seba ekonómom.

A to je vlastne podstatou. V poskytnutí systematického vysvetľovania toho, čo bolo kedysi len implicitnými a nevyslovenými poznatkami, Mises urobil úvod niektorým koncepčným a terminologickým rozdielom, ktoré boli vtedy nejasné a neznáme, aspoň pre Anglicky hovoriaci svet. Ale jeho pozícia o postavení ekonómie bola v podstate v plnej zhode s ortodoxným názorom na problematiku. Títo autori hlavného prúdu, ako napr. J.B. Say, Nassau Senior, a J.E. Cairnes, nepoužívali pojem "apiori", ale i tak popisujú ekonómiu celkom podobne.

³ Misesova metodologická práca je obsiahnutá hlavne v jeho *Epistemological Problems of Economics* (New York: New York University Press, 1981); *Theory and History* (Washington, D.C.: Ludwig von Mises Institute, 1985); *The Ultimate Foundation of Economics Science* (Kansas City, Kans.: Sheed Andrews and McMeel, 1978); *Human Action*, časť I.

⁴ Mark Blaug, *The Methodology of Economics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1980), str. 93; podobný urážlivý výrok pozri u Paul Samuelson, *Collected Scientific Papers*, zväzok 3 (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1972), str. 761.

⁵ Ďalším prominentným kritikom praxeológie je Terence W. Hutchison, *The Significance and Basic Postulates of Economics Theory* (London: Macmillan, 1938). Hutchison sa však podobne ako Blaug lipnúci na Properiánskom variante empirizmu, odvtedy stal omnoho menej entuziastickým k perspektívam uprednostňovania ekonómie empirického štýlu (pozri napr. jeho *Knowledge and Ignorance in Economics* [Chicago: University of Chicago Press, 1977]; a *The Politics and Philosophy of Economics* [New York: New York University Press, 1981], stále však nevidí žiadnu alternatívu k Properiánskej falzifikácií. Pozíciu i dost podobný vývoj k Hutchinsonovmu prístupu je možné nájsť u H. Albert (pozri jeho skoršie *Marktsoziologie und Entscheidungslogik* (Neuwied: 1967). Kritiku empirickej pozície pozri u Hans-Herman Hoppe, *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung. Untersuchungen zur Grundlegung von Soziologie und Ökonomie* (Opladen: 1983); "Is Research Based on Causal Scientific Principles Possible in the Social Sciences?" *Ratio* 25, č.1 (1983); "In Defense of Extreme Rationalism," *Review of Austrian Economics* 3 (1988); "On Praxeology and the Praxeological Foundations of Epistemology and Ethics," v Llewellyn H. Rockwell, Jr., ed., *The meaning of Ludwig von Mises* (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1989).

Say píše: “Rozprava o politickej ekonómii ... bude obmedzená na vyhlásenie niektorých všeobecných princípov, ktoré nebudú vyžadovať podporu dôkazmi alebo príkladmi; pretože tie budú, len vyjadreniami toho, čo bude každý vedieť, usporiadané vo forme vhodnej pre ich pochopenie, rovnako v ich celkovom rámci, tak i v ich vzájomných súvislostiach.” A “politická ekonómia spočíva na nemenných základoch ... kedykoľvek sú princípy, ktoré utvárajú jej základ, precíznymi dedukciami nevyvrátiteľných všeobecných faktov”⁶.

Podľa Nassaua Seniora, sa ekonomické “premisy skladajú z niekoľkých všeobecných výrokov, výsledkov pozorovaní, alebo uvedomenia si, a sotva vyžadujú dôkaz či dokonca formálny výklad, ktorý takmer každý, len čo ich začuje, pripustí, ako bežný jeho myslieniu alebo aspoň zahrnutý v jeho pôvodných znalostiach; a jeho závery sú bezmála tak všeobecné, a ak usudzoval správne, rovnako presné, ako jeho premisy”. A ekonómovia by si mali byť “vedomí toho, že ich veda závisí viac na logickom myslení, ako na pozorovaní a že jej principiálny problém nepozostáva v zistení jej faktov, ale v používaní jej výrazov”⁷.

John E. Cairnes si všíma že kým “ľudstvo nemá žiadne priame znalosti definitívnych fyzikálnych zákonitostí,” ... “ekonóm naopak začína so znalosťami definitívnych príčin” ... “Ekonóm môže byť teda už na začiatku svojich výskumov presvedčený o tom, akoby vlastnil tieto konečné princípy ovládajúce javy, ktorých objavenie z predmetu štúdia vedca v prípade fyzikálneho skúmania, predstavuje pre neho najnáročnejšiu úlohu.” “Domnienky (v ekonómii) by mali byť evidentne nevhodné, vzhľadom na to, že my v našom vedomí a v svedectve našich zmyslov máme ... priamy a ľahký dôkaz toho, čo si želáme vedieť. V politickej ekonómii sa preto hypotéza nikdy nepoužíva ako pomoc pri objavovaní definitívnych príčin a zákonov”⁸.

Názory Misesových predchodcov Mengera, Böhm-Bawerka a Wiesera sú rovnaké: Tiež popisujú ekonómiu ako disciplínu, ktorej výrokom môžu – v protiklade s prírodnými vedami – byť dané niektoré definitívne zdôvodnenia. Opäť len niečo naznačili, avšak bez použitia terminológie použitej Misesom⁹.

A nakoniec Misesova epistemologická charakteristika ekonómie bola tiež považovaná za dosť ortodoxnú – a určite nie idiosynkratickú, ako ju nazval Blaug – potom, čo bola Misesom explicitne formulovaná. Kniha Lionela Robinsa *The Nature and Significance of Economics Science*, ktorá sa po prvý krát objavila v 1932, nie je nič iné, ako trocha zmiernená verzia Misesovho popisu ekonómie ako praxeológie. A i napriek tomu bola rešpektovaná ekonomickou obcou ako hviezda, ktorá usmerňovala metodológiu ekonómie skoro dvadsať rokov.

V skutočnosti Robins, vo svojom Úvode, výlučne špecifikuje Misesa, ako najdôležitejší zdroj jeho vlastnej metodologickej pozície. A Mises a Richard von Strigl – ktorého postavenie je esenčne nerozoznateľné od Misesa¹⁰ – sú citovaný v texte častejšie ako ktokoľvek iný¹¹.

⁶ Jean-Baptiste Say, *Treatise on Political Economy* (New York: Augustus Kelly, [1880] 1964), str. xx, xxvi.

⁷ Nassau Senior, *An Outline of the Science of Political Economy* (New York: Augustus Kelly, [1836] 1965), str. 2-3, 5.

⁸ John E. Cairnes, *The Character and Logical Method of Political Economy* (New York: Augustus Kelly, 1965), str. 83, 87, 89-90, 95-96.

⁹ Pozri Carl Menger, *Untersuchungen über die Methoden der Socialwissenschaften* (Leipzig: 1883); taktiež *Die Irrtümer des Historismus in der Deutschen nationalökonomie* (Wien: 1884); Eugen von Böhm-Bawerk, *Schriften*, F.X. Weiss, ed., (Wiena: 1924); Friedrich von Wieser, *Theorie der gesellschaftlichen Wirtschaft* (Tübingen: 1914); taktiež, *Gesammelte Abhandlungen* (Tübingen: 1929). O Misesovom zhodnotení jeho predchodcov pozri jeho *Epistemological Problems of Economics*, str. 17-22. Termín “apriori” v spojení s ekonomickými teorémami je tiež používaný Frankom H. Knight; jeho metodologické práce však postrádajú strohú systematickosť. Pozrite jeho “What is Truth in Economics,” v Knifht, *On the History and Method of Economics* (Chicago: University of Chicago Press, 1956); a jeho “The Limitations of Scientific Method in Economics,” v Knight, *The Ethics of Competition* (Chicago: University of Chicago Press, 1935).

¹⁰ Richard von Strigl, *Die ökonomische Kategorien und die Organisation der Wirtschaft* (Jena: 1923).

Predsa len je doterajšie objasňovanie tohoto všetkého pre zhodnotenie súčasnej situácie len históriou. Aké je však potom zdôvodnenie klasických ekonómov, že ich veda je odlišná od prírodných vied? A čo sa skrýva za Misesovou explicitnou rekonštrukciou tohoto rozdielu, ako rozdielu medzi aprioriálnou a aposteriornou vedou? Bolo to práve rozpoznanie, že proces potvrdzovania platnosti -- proces objavovania, či je nejaký výrok pravdivý alebo nepravdivý -- je pre oblasť prírodných vied a ekonómiu rozdielny.

Skúsme sa najprv zbežne pozrieť na prírodné vedy. Ako vieme, aké budú následky, ak podrobíme niektorú prírodnú látku špecifickým testom, povedzme, ak ju zmiešame s iným druhom látky? Očividne, nevieme, čo sa stane predtým, než to skúsime a pozorujeme. Môžeme samozrejme urobiť predikciu, ale naša predikcia je len hypotetickou a sú nevyhnutné pozorovania, aby sme zistili, či sme usudzovali správne alebo nesprávne.

Okrem toho, ak sme dokonca i pozorovali niektoré konečné výsledky, povedzme, že zmiešanie látok viedlo k výbuchu, môžeme si byť potom istý, že takýto výsledok sa nemenne objaví kedykoľvek zmiešame tieto látky? Odpoveď je opäť nie. Naše predikcie budú stále a permanentne hypotézami. Je možné, že explózia bude len dôsledkom toho, ak sú splnené určité ďalšie podmienky: A, B a C. Môžeme zistiť len to, či toto je, alebo nie je dôvod [výbuchu] a čo tieto ostatné podmienky sú, tým, že ich zapojíme do nekončiaceho sa procesu pokusov a omylov. Toto nám progresívne umožňuje vylepšovať naše vedomosti o použiteľnosti [látok] pre naše pôvodné hypotetické predikcie.

Teraz sa skúsme preorientovať na niektoré typicky ekonomické výroky. Uvažujme o potvrdení platnosti tvrdenia ako napr.: Kedykoľvek sa dvaja ľudia A a B zapoja do dobrovoľnej výmeny, musia očakávať z toho zisk. Pričom musia mať opačné preferencie pre vymieňaný tovar a služby tak, aby A hodnotil to, čo prijme od B viac, ako to, čo mu dáva a B musí hodnotiť rovnaké veci opačne.

Alebo uvažujme o tomto: Kedykoľvek nie je výmena dobrovoľná, ale nútená, jedna strana profituje na úkor druhej.

Alebo zákon hraničnej užitočnosti: Kedykoľvek dopyt tovaru vzrastie o jednu dodatočnú jednotku, pričom každá poskytnutá jednotka je považovaná za hodnotovo rovnocennú pre osobu, hodnota priradená k tejto jednotke musí poklesnúť. Táto dodatočná jednotka môže byť použitá ako prostriedok pre dosiahnutie cieľa, ktorý je považovaný za menej hodnotnejší, ako (predchádzajúci) cieľ uspokojený jednotkou tohoto tovaru, pokiaľ bol dopyt o jednu jednotku menší.

Alebo si vezmeme Ricardov zákon komparatívnych výhod: Dvaja producenti, dva tovary; ak je A produktívnejší vo výrobe oboch typov tovaru než je B, môžu sa vždy spojiť vo vzájomne prospešnej deľbe práce. Toto je dôsledkom toho, že celková fyzická produktivita je vyššia, ak sa A špecializuje v produkování jedného tovaru, ktorý môže produkovať efektívnejšie, akoby obaja, A i B, produkovali oba tovar oddelene a autonómne.

Alebo ako ďalší príklad: Kedykoľvek sú vynútené zákony o minimálnej mzde, ktoré požadujú, aby boli platy vyššie ako existujúce platy na trhu, výsledkom bude nedobrovoľná nezamestnanosť.

Alebo ako posledný príklad: Kedykoľvek je zvýšené množstvo peňazí v obehu, kým je dopyt po peniazoch držaný ako rezerva hotovosti nezmenený, kúpna sila peňazí poklesne.

¹¹ Je dôležité spomenúť, že Robinsova metodologická pozícia sa časom stala, rovnako ako pozícia Friedricha A. Hayeka, čoraz menej Misesiánska hlavne kvôli vplyvu Karla R. Poppera, ich spoločného kolegu na London School of Economics. O tomto pozri Lionel Robins, *An Autobiography of an Economist* (London: Macmillan, 1976); Hayekov nesúhlas s Misesovou ideou praxeológie bol nedávno znovu ustanovený v jeho "Einleitung" k *Erinnerungen* Ludviga von Misesa (Stuttgart: 1978). Misesov vlastný, úplne negatívny, verdikt o Properovi môžete nájsť v jeho *The Ultimate Foundation of Economics Science*, str.70. Ako podporu tohoto verdiktu pozri tiež Hans H. Hoppe, *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung* (Opladen: Westdeutscher Verlag, 1983) str. 48-49.

Zoberme si uvažovanie o takýchto tvrdeniach; je dokazovanie ich platnosti ako pravdivých či nepravdivých tvrdení rovnakým typom dokazovania, ako to vyžaduje dokazovanie výrokov v prírodných vedách? Sú tieto výroky hypotetické v rovnakom zmysle, ako tvrdenie o výsledku zmiešania dvoch typov prírodných látok? Musíme tieto ekonomické výroky neprestajne testovať pozorovaniami? A vyžaduje to nikdy nekončiaci proces pokusov a omylov, aby sme našli použiteľnosť pre tieto výroky a aby sme postupne zlepšovali naše znalosti, tak ako sme to videli v prípade prírodných vied?

Pre každého je dosť jasné – okrem väčšiny ekonómov posledných 40-tich rokov -- že odpoveď na tieto otázky je jasné a jednoznačné NIE. Že A a B musia očakávať zisk a majú opačné preferencie vychádza z nášho porozumenia toho, čo je výmena. A rovnaké je to v prípade, týkajúceho sa tvrdení o nútenej výmene. Je nepredstaviteľné, že by veci mohli byť vôbec inakšie: Bolo to tak milión rokov a ešte to tak milión rokov bude. A použiteľnosť pre tieto tvrdenia, je tiež jasná raz a navždy: Tieto tvrdenia sú pravdivé kedykoľvek je niečo dobrovoľnou výmenou alebo nútenou výmenou a to je aj všetko, čo sa dá k tomu povedať.

Neexistuje ani žiadny rozdiel pokiaľ ide o ďalšie spomínané príklady. Že sa hraničná užitočnosť dodatočnej jednotky ponuky homogénneho tovaru musí znížiť, je následkom nespochybniteľného konštatovania, že každá konajúca osoba vždy preferuje to, čo JU uspokojuje viacej, ako to, čo JU uspokojuje menej. Je to jednoducho nezmysel myslieť si, že by malo byť požadované neprestajné testovanie toho, aby sa potvrdil takýto výrok.

Ricardov zákon asociácie, súčasne s určením jeho použiteľnosti raz a navždy, tiež logicky vyplýva z úplnej existencie popísanej situácie. Ak sa A a B odlišujú, ako je popísané, a taktiež existuje technologický substitučný pomer pre produkované tovary (jeden takýto pomer pre A a jeden pre B), potom ak sa zapoja do deľby práce ako charakterizuje zákon, musí byť fyzický produkovaný výstup väčší, ako by bol za iných podmienok. Akékoľvek iné závery sú logicky vadné.

Rovnako to platí o následkoch zákona o minimálnej mzde alebo vzrastu množstva peňazí v obehú. Vzrast nezamestnanosti a pokles v kúpnej sile peňazí sú následky, ktoré sú logicky obsiahnuté v úplnom popise počiatkových podmienok, ako sa uvádza v už uvedených výrokoch. Ako vecný fakt je absurdné považovať tieto predikcie ako hypotetické a myslieť si, že ich platnosť nemôže byť ustanovená nezávisle od pozorovaní, tj., inak ako priamo vyskúšaním zákona o minimálnej mzde alebo vytlačením peňazí a sledovaním toho, čo sa stane.

Aby som použil analógiu, je to akoby niekto chcel ustanoviť Pytagorovu teorému prostredníctvom merania strán a uhlov trojuholníkov. Vlastne ak by hocikto musel komentovať takéto snaženie, nesmieme povedať, že rozmýšľať, že ekonomické výroky by museli byť empiricky testované, je znakom jasného intelektuálneho pomätenia?

Ale Mises v žiadnom prípade len nenaznačil tento dosť nepochybný rozdiel medzi ekonomikou a empirickými vedami. Vysvetľuje nám princíp tohoto rozdielu a vysvetľuje, ako a prečo, môže jedinečná disciplína ako ekonomika, ktorá učí niečo o realite bez potreby pozorovaní existovať. Práve toto je Misesov úspech, ktorý môže byť len ťažko podceňovaný.

Aby sme lepšie porozumeli jeho vysvetleniu, musíme urobiť exkurziu do filozofie, alebo presnejšie do oblasti filozofie vedomostí alebo epistemológie. Predovšetkým, musíme preskúmať epistemológiu Immanuela Kanta, ktorú najkompletnejšie rozvinul v jeho *Kritike čistého rozumu*. Misesova idea praxeológie je jednoznačne ovplyvnená Kantom. Toto však neznamená, aby sme hovorili, že Mises je priamo a jednoducho Kantovec. Ako vecný fakt, ako spomeniem neskôr, Mises nesie Kantovu epistemológiu za bod, na ktorom Kant zastal. Mises zlepšuje Kantovu filozofiu spôsobom, ktorý bol do dnešného dňa úplne ignorovaný a nedocenený ortodoxnými Kantotovcami. Predsa však, Mises berie od Kanta jeho centrálnu konceptuálne a terminologické rozlišovania, ako aj niektoré základné Kantove nahliadnutia do podstaty ľudského vedenia. Tým pádom sa tu musíme obrátiť ku Kantovi.

Kant, v smere jeho kritiky klasického empirizmu, predovšetkým empirizmu Davida Huma, rozvinul myšlienku, že všetky naše výroky sa môžu klasifikovať dvojakým spôsobom: Na jednej strane, sú buď analytické alebo syntetické a na druhej strane sú buď apriórne alebo a posteriori. Význam tohoto rozlišovania je v krátkosti nasledovný. Výroky sú analytické, kedykoľvek sú prostriedky formálnej logiky dostatočné, aby sme zistili či sú pravdivé alebo nepravdivé; inak sú výroky syntetické. A výroky sú a posteriori, kedykoľvek sú nevyhnutné pozorovania, aby sme ustanovili ich pravdivosť alebo ich aspoň potvrdili. Ak nie sú pozorovania nevyhnutné, potom sú výroky apriórne.

Charakteristickým znakom Kantovej filozofie je tvrdenie, že existujú pravdivé syntetické výroky aprióri -- a to je aj to, prečo môžeme nazývať Misesa Kantovcom, lebo súhlasil s týmto tvrdením. Syntetické apriórne výroky sú tie, ktorých pravdivá hodnota môže byť definitívne ustanovená a i napriek tomu, za účelom definitívneho ustanovenia pravdivej hodnoty, prostriedky formálnej logiky nie sú postačujúce (kým, samozrejme, nie sú nevyhnutné) a pozorovania sú nepotrebné.

Podľa Kanta, matematika a geometria poskytujú príklady aprióri pravdivých syntetických výrokov. Kant si tiež myslí, že výrok ako univerzálny princíp kauzality -- tj., konštatovanie, že existujú časovo-invariantne pôsobiace príčiny a každá udalosť je vsadená do siete takýchto príčin -- je aprióri pravdivý syntetický výrok.

Nemôžem sa tu zaoberať detailnejšie, aby som vysvetlil ako Kant zdôvodňuje tento názor¹². Niekoľko poznámok bude musieť postačiť. Po prvé, ako je pravdivosť takýchto výrokov odvodená, ak nepostačuje formálna logika a pozorovania nie sú nevyhnutné? Kantova odpoveď je, že pravdivosť pramení z vnútorne nezvratných materiálnych axióm.

Na základe čoho sú takéto axiómy vnútorne nezvratnými? Kant odpovedá, že to nie je preto, že sú evidentné v psychologickom zmysle, v ktorom by sme si ich mali ihneď uvedomovať. Naopak, Kant trvá na tom, že to zvyčajne vyžaduje omnoho viac snaženia sa objaviť takúto axiómu, než objaviť niektorú empirickú pravdu typu, že listy na strome sú zelené. Tieto axiómy sú vnútorne nezvratné, pretože nikto nemôže poprieť ich pravdivosť bez vnútorného rozporu; to znamená, pri pokúšaní sa o ich popretie, by sa mala vlastne implicitne priznať ich pravda.

Ako nachádzame takéto axiómy? Kant odpovedá, prostredníctvom uvedomenia si seba-samých, pochopením seba-samých ako poznávajúcich subjektov. A tento fakt -- že pravdivosť aprióri syntetických výrokov sa odvodzuje hlavne zvnútra, reflektívne vytvorenou skúsenosťou -- tiež vysvetľuje, prečo takéto výroky snáď môžu mať status zrozumiteľnosti ako nevyhnutne pravdivé. Pozorovacia skúsenosť môže len odhaliť veci, ako by sa mohli prihodiť; neexistuje nič v pozorovacej skúsenosti, čo indikuje, prečo musia byť okolnosti tým spôsobom, akým sú. Opačne k tomuto však píše Kant, náš rozum môže rozumieť takýmto

¹² Brillantná interpretácia a zdôvodnenie Kantovej a prioristickej epistemológie je možné nájsť v F. Kambartel, *Erfahrung und Struktur. Bausteine zu einer Kritik des Empirismus und Formalismus* (Frankfurt/M.: 1968), hlavne kapitola 3, pozrite tiež Hans-Herman Hoppe, *Handeln und Erkennen* (Bern: 1976).

veciam/okolnostiam ako existujúcim nevyhnutne spôsobom akým existujú, "ktoré sám rozum vytvoril podľa ich vlastného dizajnu"¹³."

V tomto všetkom Mises nasleduje Kanta. Predsa len, ako som povedal predtým, Mises pridáva jeden výnimočne dôležitý pohľad, ktorého sa Kant len letmo dotkol. Bol to všeobecný spor s Kantovcami, že sa zdá, že táto filozofia zahŕňa určitý druh idealizmu. Pretože ak, ako to videl Kant, pravdivé syntetické apriórne výroky sú výrokmi o tom, ako pracuje naša myseľ a musí nevyhnutne pracovať, ako môžeme vysvetliť, že takéto mentálne kategórie zodpovedajú realite? Ako môžeme vysvetliť, napr., že sa realita prispôsobuje princípu kauzality, ak tento princíp musí byť pochopený ako taký, ktorému sa musí prispôsobovať pôsobenie našej mysle? Nemusíme urobiť absurdný idealistický predpoklad, že toto je možné len pre to, že realita bola vlastne vytvorená myseľou? Aby som nebol nepochopený, nemyslím si, že takéto obvinenie proti Kantovstvu je oprávnené¹⁴. A predsa, prostredníctvom častí jeho formulácií Kant nedával žiadnu pochybnosť hodnovernosti takéhoto obvinenia.

Zvážte napríklad, tento jeho programový výrok: "Doposiaľ sa usudzovalo, že naše vedomosti sa museli prispôbovať pozorovanej realite;" namiesto toho by sa malo usudzovať "že pozorovaná realita sa prispôsobuje našim vedomostiam"¹⁵."

K tejto výzve poskytuje riešenie Mises. Je pravdou, ako hovorí Kant, že pravdivé syntetické aprióri výroky majú základy vo vnútorne nezvratných axiómoch a že tieto axiómy sa musia pochopiť prostredníctvom reflexie seba-sameho, skôr ako sú v akomkoľvek zmysluplnom chápaní "pozorovateľné." Ale my musíme ísť o krok ďalej. Musíme rozpoznať, že takéto nevyhnutné pravdy nie sú jednoducho kategóriami našej mysle, ale že naša myseľ je jednou z konajúcich osôb. Naše mentálne kategórie musia byť pochopené ako definitívne zakotvené v kategóriách konania. A len čo je toto rozpoznané, všetky idealistické návrhy ihneď zmiznú. Namiesto toho epistemológia, požadujúca existenciu pravdivých aprióri syntetických výrokov, sa stáva realistickou epistemológiou. Pretože naše mentálne kategórie sú pochopené ako definitívne zakotvené v kategóriách konania, priepasť medzi mentálnym a reálnym, vonkajším, fyzickým svetom je premostená. Ako kategórie konania musia byť naše mentálne kategórie mentálnymi okolnosťami presne tak isto, ako sú vlastnosťami reality. Preto sa myseľ a realita prepájajú prostredníctvom konania.

Kant naznačil toto riešenie. Myslel, napr., že matematika musela byť daná v našich znalostiach významu opakovania, opakovaných úkonov. A tiež si uvedomoval, len neurčito, že princíp kauzality je obsiahnutý v našom chápaní toho, čo je a znamená konať¹⁶.

Predsa však je to Mises, kto prináša tento pohľad do popredia: Kauzalita, uvedomuje si, je kategóriou konania. Konať znamená zasiahnuť v nejakom skoršom čase za účelom

¹³ Immanuel Kant, *Kritik der reinen Vernunft*, v Kant, *Werke*, zväzok 2, W. Weischedel, ed. (Wiesbaden: 1956), str. 23

¹⁴ pozrite obzvlášť F. Kambartelovu prácu citovanú v poznámke 12; poučná je tiež interpretácia Kanta daná biológom-etnológom K Lorenz, *Vom Weltbild des Verhaltensforschers* (Munich: 1964); taktiež, *Die Rückseite des Spiengels. Versuch einer naturgeschichte menschlichen Erkennens* (munich: 1973). Medzi niektorými nasledovníkmi Rakúskej školy pozrite Kantovu interpretáciu Ayn Randovej, napríklad jej *Introduction to Objectivist Epistemology* (New York: new American Library, 1979); alebo *For the new Intellectual* (New York: Random house, 1961), ktorá sa teší veľkej popularite. Jej interpretácia naplnená dôkladnými denunciačnými prehláseniami sa vlastne vyznačuje kompletnou absenciou interpretujúcej dokumentáciou akéhokoľvek druhu. Pozrite Randovej arogantnú ignoranciu vzhľadom na Kanta, B. Goldberg, "Ayn Rand's For the New Intellectual," *New Individual Review* 1, č.3 (1961).

¹⁵

¹⁶ O Kantovej interpretácii matematiky pozrite H. Dingler, *Philosophie der logik und Mathematik* (Munich: 1931); Paul Lorenzen, *Einführung in die operative Logik und Mathematik* (Frankfurt/M.: 1970); Ludwig Wittgenstein, *Remarks on the Foundations of Mathematics* (Cambridge, Mass.: M.I.T. Press, 1978), tiež Kambartel, *Erfahrung und Struktur*, str. 118-22; na neobyčajne dôkladnú a opatrnú interpretáciu Kantovstva z pohľadu modernej fyziky pozrite P. Mittelstaedt, *Philosophische Probleme der modernen Physik* (mannheim: 1967).

produkovat' nejaké neskoršie výsledky, a tým každý jedinec, ktorý koná, musí predpokladať existenciu konštantne pôsobiacich prípadov. Kauzalita je podmienkou konania, ako to udáva Mises.

Ale Mises sa nezaujíma až tak, ako Kant, o epistemológiu. S jeho rozpoznaním konania ako premostenia medzi myslou a vonkajšou realitou, našiel problém riešenia Kantovského problému; ako môžu byť možné pravdivé apriori syntetické tvrdenia. A ponúkol niektoré extrémne hodnotné pohľady, vzťahujúce sa na definitívnu podstatu ostatných centrálnych epistemologických výrokov okrem princípu kauzality, aj takých ako je zákon kontradikcie ako základný kameň logiky. A týmto otvoril cestu pre budúci filozofický výskum, ktorý, ako ho poznám, prešiel ťažkú cestu. Avšak Misesovou skutkovou podstatou je ekonomika, a tak budem musieť nechať podrobnejšie vysvetľovanie problému princípu kauzality ako apriori pravdivého výroku¹⁷.

Mises nerozpoznal len, že epistemológia nepriamo spočíva na našich reflektívnych poznatkoch konania a že tým si môže nárokovať určiť niečo apriori pravdivé o realite, ale že ekonomika to tiež robí a robí tak omnoho priamejším spôsobom. Ekonomické výroky plynú priamo z našich reflektívne získaných znalostí o konaní; a status týchto výrokov, ako apriori pravdivých tvrdení o niečom skutočnom, je odvodený z nášho pochopenia toho, čo Mises nazýva "axióma konania."

Táto axióma, výrok, že ľudia konajú, napĺňa presne požiadavky pre pravdivý syntetický apriori výrok. Nie je možné poprieť, že tento výrok je pravdivý, pretože popretie by muselo byť považované za konanie -- a tým pravdivosť tohto výroku nemôže byť doslovne zrušená. A axióma nie je tiež odvodená z pozorovania, -- existujú len fyzické pohyby, ktoré sú pozorovateľné, ale nie také veci ako konania -- ale pochádza namiesto toho z reflektívneho pochopenia.

Ďalej, ako niečo, čo musí byť pochopené skôr ako pozorované, je stále poznatkom o realite. Poznatok o realite je to preto, že konceptuálne rozdiely zahrnuté v tomto chápaní nie sú ničím menej než kategóriami používanými v interakciách mysle s fyzickým svetom pomocou prostriedkov jej vlastného fyzického tela. A axióma konania vo všetkých jej implikáciách nie je určite samozrejímá v psychologickom zmysle, hoci akonáhle sa stala jasnou, môže byť pochopená ako nesporný pravdivý výrok o niečom reálnom a skutočnom¹⁸.

Určite nie je psychologicky zrejímé, ani badateľné, že s každým konaním sleduje konajúci cieľ; a že čokoľvek môže byť cieľom, fakt, že je cieľ sledovaný konajúcim odhaľuje, že konajúci dáva relatívne vyššiu hodnotu práve tomuto cieľu, než hocakému inému cieľu konania, ktorý mohol formulovať na začiatku svojho konania.

Nie je to ani jasné, ani badateľné, že aby konajúci dosiahol svoj najviac hodnotený cieľ, konanie musí interferovať alebo sa rozhodnúť neinterferovať (čo je samozrejme tiež interferencia) produkovať skoršie nejaký neskorší výsledok; ani takéto interferencie vždy neobsahujú použitie niektorých vzácných zdrojov (aspoň tých ako je telo konajúceho, jeho existenčný priestor a čas zabraný interferenciou).

Nie je to ani samozrejímé, ani to nemôže byť pozorované, že tieto zdroje musia mať tiež hodnotu pre konajúceho, -- hodnota odvodená z hodnoty cieľa -- pretože konajúci musí zvažovať ich použitie ako nevyhnutné, za účelom efektívneho dosiahnutia cieľa; a takéto konania môžu byť vykonané len postupne, vždy obsahujúce voľbu, tj. vymedzovanie takého smeru konania, ktoré v nejakom danom čase sľubuje pre konajúceho najviac hodnotený výsledok a vylučuje v rovnakom čase sledovanie iných, menej hodnotených cieľov.

Nie je automaticky jasné, alebo badateľné, že ako výsledok vyberania si a prisúdenia preferencií jednému cieľu pred iným -- nie sme schopný realizovať všetky ciele simultánne -- úplne každé konanie zahŕňa vynakladanie nákladov. Napríklad, musíme sa vzdať hodnoty

¹⁷ Pre ďalšie vzdialenejšie úvahy o týchto námetoch pozrite Hoppe "In Defense of Extreme Rationalism."

¹⁸ O tomto a nasledovnom pozrite Mises, *Human Action*, kapitoly IV, V.

najviac hodnoteného alternatívneho cieľa, ktorý sa nemôže realizovať, alebo ktorého realizácia musí byť odložená, pretože zdroje nevyhnutné na vykonanie tohoto cieľa sú viazané v produkcii iných, dokonca viac hodnotených cieľov.

A nakoniec, nie je zjavne očividné alebo badateľné, že na svojom začiatku každý cieľ konania musí byť považovaný pre konajúceho za hodnotnejší ako sú jeho náklady a musí byť schopný prinášať zisk, tj. výsledok, ktorého hodnota je považovaná za vyššiu ako hodnota ušlých príležitostí. A predsa, každé konanie je tiež vždy ohrozované možnosťou straty, ak konajúci zistí, retrospektívne, že práve dosiahnutý výsledok -- oproti pôvodným očakávaniam -- má menšiu hodnotu ako by mala mať alternatíva, ktorej sa zriekol.

Všetky tieto kategórie -- hodnoty, ciele, prostriedky [zdroje], voľby, preferencie, náklady, zisk a strata, ako aj čas a kauzalita -- sú obsiahnuté v axióme konania. No a to, že je niekto schopný interpretovať pozorovania v takýchto kategóriách vyžaduje, že už vie, čo znamená konať. Nikto, kto nie je konajúcim, by im nemohol rozumieť. Tieto kategórie nie sú "dané" prichystané, aby mohli byť pozorované, ale pozorovacia skúsenosť je odtieňom v týchto pojmoch a je konštruovaná konajúcim. Ich reflektívna rekonštrukcia tiež nie je jednoduchý, psychologicky samozrejmy intelektuálny problém, ako je dokázané dlhou líniou neúspešných pokusov po ceste k práve načrtnutým zisteniam do podstaty konania.

Vyžadovalo to značné intelektuálne úsilie, aby sme explicitne rozpoznali to, čo akonáhle sa to stalo jasným, každý rozpoznáva ihneď, ako pravdivé a môže pochopiť ako pravdivé syntetické a priori výroky, tj. výroky, ktoré môžu byť uvedené do platnosti nezávisle na pozorovaniach a tým nemôžu byť falzifikované pozorovaním akéhokoľvek druhu.

Pokus vyvrátiť axiómu konania by malo byť samé konaním zameraným na cieľ, vyžadujúcim prostriedky, vylučujúcim ostatné smery konania, vynakladajúcim náklady, vystavujúcim konajúceho možnosti dosiahnuť alebo nedosiahnuť požadovaný cieľ a tak vedúcim k zisku alebo strate.

A úplne vlastnenie takýchto znalostí, potom nemôže byť nikdy spochybnené a hodnota týchto konceptov nemôže byť nikdy falzifikovaná, nijakou závislou skúsenosťou, a falzifikácia alebo spochybnenie hocičoho by už malo vopred v sebe predpokladanú ich samotnú existenciu. Ako vecný fakt, situácia, v ktorej by tieto kategórie konania prestali mať reálnu existenciu, by nemohla byť nikdy pozorovaná, pretože pozorovanie je tiež konaním.

Misesovým veľkým preniknutím do podstaty bolo, že ekonomická argumentácia má svoje základy len v takomto chápaní konania; a že status ekonomiky ako druhu aplikovanej logiky sa odvodzuje zo statusu axiomy konania ako pravdivého apriori syntetického výroku. Právo výmeny, zákon znižujúcej sa hraničnej užitočnosti, Ricardov zákon asociácie, zákon o kontrole cien, kvantitatívna teória peňazí -- všetky príklady ekonomických výrokov, ktoré som spomenul -- môžu byť logicky odvodené z tejto axiomy. A toto je i to, prečo sa zdá človeku ako smiešne, považovať takéto výroky, za typovo epistemologicky rovnaké ako výroky prírodných vied. Myslieť si, že sú [typovo rovnaké], a na základe toho požadovať testovanie na potvrdenie ich platnosti, je ako predpokladanie, že sme museli prijať v nejakom procese nachádzania faktov, bez poznania možného výsledku za účelom ustanovenia daného faktu, že niekto je vlastne konajúci. Slovom: Je to absurdné.

Praxeológia hovorí, že všetky ekonomické tvrdenia, ktoré požadujú, aby boli pravdivé, musia byť ukázané tak, aby boli dedukovateľné prostriedkami formálnej logiky z nesporne pravdivých materiálnych vedomostí, vzhľadom na zmysel konania.

Výslovne, celá ekonomická argumentácia obsahuje nasledovné:

- (1) pochopenie kategóriám konania a významu zmeny objavujúcej sa v takých veciach ako sú hodnoty, preferencie, znalosti, zdroje, náklady, atď.;
- (2) popis sveta, v ktorom kategórie činnosti prijímajú konkrétny význam, kde je konečné množstvo ľudí identifikované ako konajúci s konečnými objektmi špecifikovanými ako ich prostriedky konania, s nejakými konečnými cieľmi, identifikovanými ako hodnoty a

- konečnými potrebami špecifikovanými ako náklady. Takýto popis by mohol byť popisom sveta Robinsona Crusoe, alebo svetom s viac ako jedným konajúcim, v ktorom sú medziľudské vzťahy možné; sveta bártrového alebo peňažného obchodu a výmeny, ktoré robia používanie peňazí spoločným prostriedkom výmeny; sveta len pôdy, práce a času ako faktorov produkcie, alebo sveta s kapitálovými produktmi; sveta s perfektne deliteľnými alebo nedeliteľnými, špecifickými alebo nešpecifickými faktormi produkcie; alebo sveta s rôznymi sociálnymi inštitúciami, upravujúcimi rôzne konania ako agresiu a ohrozovanie týchto konaní fyzickým násilím, atď.; a
- (3) logickou dedukciou dôsledkov, ktoré vyplývajú z uskutočňovania niektorých špecifických konaní v rámci tohoto sveta alebo dôsledkov, ktoré vyplývajú pre špecifického konajúceho, ak je táto situácia zmenená špecifikovaným spôsobom.

Za predpokladu, že neexistuje chyba v procese dedukcie, závery, ktoré takéto uvažovanie pripúšťajú, musia byť platne apriori, pretože ich platnosť by sa napokon nemala vracat' k ničomu inému len k neodškriepiteľnej axióme konania. Ak situácia a zmeny uvedené do axiómy sú neskutočné alebo predpokladané (svet Robinsona Crusoe, alebo svet len s nedeliteľnými alebo len kompletne špecifickými faktormi produkcie), potom sú závery, samozrejme, apriori pravdivé len takémuto "možnému svetu." Ak na druhej strane situácia a zmeny môžu byť označené ako reálne, potom sú závery apriori pravdivé výroky o svete, aký v skutočnosti je¹⁹.

Takáto je idea ekonomiky ako praxeológie. A taký je potom i hlavný nesúhlas, ktorý majú predstavitelia Rakúskej ekonomickej školy s ich kolegami: Ich vyhlásenia nemôžu byť dedukované z axiómy konania alebo dokonca stoja v zrejmom protirečení si s výroky, ktoré môžu byť dedukované z axiómy konania.

A dokonca, ak existuje súhlas o určení faktov a odhade určitých udalostí, ako navzájom prepojených, ako príčiny a následky, tento súhlas je povrchný. Takýto ekonómovia klamlivo veria ich tvrdeniam, že sú to empiricky správne-testované výroky, i keď sú v skutočnosti tvrdeniami, ktoré sú pravdivé apriori.

II.

Nepraxeologické školy mylne veria, že vzťahy medzi určitými udalosťami sú zavedené empirické zákony, hoci tieto vzťahy sú v skutočnosti nevyhnutnými a logicky praxeologickými. A v dôsledku toho sa tieto ekonomické školy správajú, akoby výrok "lopta nemôže byť červená a nečervená v rovnakom čase" vyžadoval testovanie v Európe, Amerike, Afrike, Ázii a Austrálii (samozrejme vyžadujúc množstvo finančných zdrojov, za účelom dotovania takéhoto nevedeckého výskumu). A čo viac, nepraxeológovia tiež veria, že vzťahy medzi určitými udalosťami sú zavedené empirické zákony (s predvídateľnými následkami), hoci apriórne uvažovanie ich môže zobrazit' ako len informácie vzťahujúce sa na podmienené historické prepojenia medzi udalosťami, ktoré nám neposkytujú žiadne znalosti akéhokoľvek druhu vzťahujúce sa na budúce dianie.

Toto zobrazuje ďalší základný zmätok, ktorý majú ostatné ekonomické smery oproti Rakúskej škole: zmätok nad kategorickým rozdielom medzi teóriou a históriou a dôsledkom, ktorý má tento rozdiel pre problém sociálneho a ekonomického predpovedania.

Znovu musím začat' s popisom empirizmu, filozofiou, ktorá vo všeobecnosti premýšľa o ekonómii a sociálnych vedách takým spôsobom, že nasleduje rovnakú logiku výskumu ako je napr. pri fyzike. Vysvetlím prečo. Vzhľadom na empirizmus -- v súčasnosti najrozšírenejší pohľad na ekonómiu -- neexistuje žiadny kategorický rozdiel medzi teoretickým a historickým výskumom. A vysvetlím, čo to znamená pre myšlienku predvídania

¹⁹ pozrite tiež Hoppe, *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung*, kapitola 3.

spoločenského diania. Potom rozviním kritický a úplne odlišný názor Rakúskej školy a popriem empirickú postoj.

Empirizmus je charakterizovaný faktom, že akceptuje dve úzko späté základné tvrdenia²⁰. Prvé a najhlavnejšie je: Znalosti vzhľadom na realitu, ktoré sú nazývané empirické znalosti, musia byť potvrdené alebo aspoň vyvrátené pozorovacíou skúsenosťou. Pozorovacia skúsenosť môže viesť len k podmieneným [neistým] poznatkom (ako opak nevyhnutných poznatkov), pretože je vždy takého druhu, že v princípe by výsledok pozorovacej skúsenosti mohol byť rozdielny ako v skutočnosti bol. To znamená, že nikto nemôže ešte pred skúsenosťou vedieť -- tj., že predtým už mal nejakú príslušnú pozorovaciu skúsenosť -- či výsledok nejakej reálnej udalosti bude taký či onaký. Ak na druhej strane, vedomosť nie je potvrditeľná alebo vyvrátiteľná pozorovaním, potom to nie je znalosť o ničom reálnom. Je to jednoducho poznatok o slovách, o používaní termínov, o znakoch a transformačných pravidlách pre znaky. Musíme teda povedať, že je to analytický poznatok, nie empirický poznatok. A je dosť neisté, vzhľadom na tento uhol pohľadu, že analytické poznatky by vôbec mali byť považované za poznatky.

Druhý predpoklad empirizmu formuluje rozšírenie a aplikáciu prvého predpokladu ku problémom kauzality, kauzálnemu vysvetľovaniu a prognóze. Podľa empirizmu, kauzálne vysvetliť alebo predvídať reálny jav, je formulovať prehlásenie typu "ak A potom B" alebo ak by premenné umožňovali kvantitatívne merania, "ak vzrastie (poklesne) v A, potom vzrastie (poklesne) v B."

Ako prehlásenie vzťahujúce sa k realite (so skutočnými javmi A a B), nemôže byť jeho platnosť nikdy ustanovená s istotou, tj., samostatným skúmaním návrhu, alebo akéhokoľvek iného návrhu, z ktorého by mohlo byť [dané prehlásenie] už v otázke logicky dedukovateľné. Konštatovanie vždy bude a zostane hypotetické, jeho vierohodnosť závisí na výsledku budúcich pozorovaní, ktoré nemôžu byť poznané dopredu. Skúsenosť by mohla potvrdiť hypotetické kauzálne vysvetlenie, ale to nedokazuje, že hypotéza bola správna. Nieкто by mohol pozorovať prípad kde B skutočne nasleduje za A, ako bolo predvídané, ale to nepotvrďuje nič. A a B sú všeobecné, abstraktné výrazy, alebo vo filozofickej terminológii univerzálne, ktoré sa vzťahujú k udalostiam a procesom, ku ktorým existuje (alebo by v princípe mohlo existovať) nekonečné množstvo prípadov. Neskoršie skúsenosti by to mohli vždy poprieť.

A ak by skúsenosť poprela hypotézu, tak by to nemalo byť nijako rozhodujúce. Pretože, ak bolo pozorované, že A nebolo nasledované B, môže byť ešte vždy možné, že hypoteticky prepojené javy boli kauzálne spojené. Mohlo by byť, že niektorá iná okolnosť alebo premenná, až doteraz zanedbávaná a nekontrolovaná, jednoducho zabránila hypotetickým vzťahom, aby boli v skutočnosti pozorované. Nanajvýš popretie len dokazuje, že príslušná hypotéza, ktorá bola skúmaná, nebola úplne správna tak, ako bola zadaná. Potrebuje pár vylepšení, pár špecifikácií, dodatočných premenných, na ktoré si musíme dávať pozor a ktoré musia byť kontrolované tak, že by sme mohli pozorovať hypotetické vzťahy medzi A a B. Ale, buďme si istý, že popretie [hypotézy] nikdy nedokáže raz a navždy, že vzťahy medzi

²⁰ pre rôzne reprezentatívne vysvetlenia empirizmu -- spojené v ich opozícii oproti akejkol'vek forme apriorizmu -- pozri R. Carnap, *Der Logische Aufbau der Welt* (Hamburg: 1966); rovnako, *Testability and Meaning* (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1950); Alfred J. Ayer, *Logic, Truth, and Language* (New York: Dover 1952); Karl Popper, *Logic of Scientific Discovery* (New York: Harper and Row, 1959); tiež, *Conjectures and Refutations* (London: Routledge and Keagan Paul, 1969); C. G. Hempel, *Aspects of Scientific Explanation* (New York: Free Press, 1970); pre vysvetlivky, ktoré dávajú tiež nejakú pozornosť ekonomike, viď čiastočne Ernst Nagel, *The structure of Science* (New York, Harcourt, Brace and World, 1961); Felix Kaufman, *Methodology of the Social Science* (Atlantic Highlands, N.J.: Humanities Press, 1944).

nejakými danými javmi neexistovali, práve tak, ako potvrdenie [hypotézy] by nikdy úplne nedokázalo, že existovali²¹.

Keď zvažujeme túto polohu, všímame si, že znovu zahŕňa popretie apriori znalostí, ktoré sú v rovnakom čase znalosťami o hocičom reálnom. Každý výrok, ktorý vyžaduje, aby bol apriori, nemôže, vzhľadom na empirizmus, byť ničím viac ako znakmi na papieri, ktoré sú prepojené jeden s druhým prostredníctvom definície alebo nezávislej podmienky a je tým úplne prázdny: je bez spojenia so svetom reálnych vecí akéhokoľvek druhu. Akonáhle je daná k symbolom takéhoto systém empirická interpretácia, systém sa stáva len empiricky zmysluplnou teóriou. Avšak hneď ako je daná takáto interpretácia k jeho symbolom, teória už nie je dlhšie apriori pravdivá, ale skôr sa stáva a zostáva navždy hypotetickou.

Potom vzhľadom na empirizmus, nemôžeme vedieť s určitosťou či je niečo možným dôvodom niečoho iného. Ak chceme vysvetliť nejaký jav, naše hypotetizovanie o možných príčinách, nie je žiadnym spôsobom obmedzované apriórными úvahami. Všetko môže mať nejaký vplyv na hocičo. Musíme zistiť prostredníctvom skúsenosti, či má vplyv, alebo či ho nemá; ale potom nám skúsenosti tiež nikdy nedajú konečnú odpoveď k tejto otázke.

Ďalší bod nás privádza k našej ústrednej téme tejto sekcie: vzťah medzi históriou a teóriou. Všimneme si, že podľa empirizmu neexistuje žiadny principiálny rozdiel medzi historickými a teoretickými vysvetleniami. Každé vysvetlenie je rovnakého typu. Aby sme vysvetlili jav, predpokladáme niektoré ďalšie javy ako jeho príčiny a potom vidíme alebo nevidíme, či predpokladaná hypotetická príčina vlastne predchádzala efektu v čase. Rozdiel medzi historickým a teoretickým vysvetlením existuje len do tej miery, ak sa historické vysvetlenie vzťahuje k udalostiam, ktoré sa už stali, niečo čo je minulosťou, kým teoretické vysvetlenie by bolo vysvetlením, alebo radšej predikciou efektu, ktorý sa ešte neobjavil. Štrukturálne však neexistuje rozdiel medzi takými historickými vysvetleniami a teoretickými predikciami. Existuje však pragmatický rozdiel, ktorý vysvetľuje prečo empiristi obzvlášť prízvukujú dôležitosť prediktívnej sily ich teórie a nie sú spokojní s jej testovaním len tvárou v tvár historickým údajom²². Dôvod k tomuto je dosť evidentný pre každého, kto sa kedy zaoberal bláznivou hrou analýzy údajov. Ak sa jav, ktorý má byť vysvetlený, už objavil, je jednoduché ako facka nájsť všetky druhy udalostí, ktoré mu predchádzali v čase a mohli by byť považované za jeho príčinu. Navyše ak nechceme predlžovať náš zoznam možných príčin nachádzaním viacerých prechádzajúcich premenných, môžeme urobiť nasledované (a vo veku počítačov je to omnoho jednoduchšie): Môžeme vziať hocktorú z prechádzajúcich premenných javu a vyskúšať rôzne funkčné závislosti medzi javom a premennou, ktorá má byť vysvetlená -- lineárna alebo nelineárna, rekruzívna alebo nerekruzívna funkcia, aditívne alebo multiplikatívne vzťahy, atď.. Potom nájdeme raz-dva-tri, čo sme hľadali: funkčnú závislosť, ktorá sa hodí k údajom. A nenájdete len jednu, ale množstvo závislostí, ktoré by ste si mohli želať.

Ale ktorá z týchto všetkých predchádzajúcich udalostí alebo všetkých typov vzťahov, je príčina alebo kauzálne skutočný vzťah? Neexistujú žiadne apriori úvahy, podľa empirizmu, ktoré by nám tu mohli pomôcť. A to je potom dôvod, prečo empiristi zdôrazňujú dôležitosť predikcií. Aby sme vypátrali, ktoré z týchto mnohonásobných historických vysvetlení je vlastne správne -- alebo aspoň nefalošné -- sme žiadaný ich skúšať, ich používaním v prognózovaní udalostí, ktoré sa ešte nevyskytli, aby sme videli, ako sú dobré a tak odstrániť zlé vysvetlenia.

²¹ O relativistických a -- na úrovni politiky -- intervencionistických implikáciách empirizmu, vid' Hans-Herman Hoppe, "The intellectual Cover for Socialism," *The Free Market* (February 1988).

²² Dôraz kladený na predpovedanie empiristickými-pozitivistami, vid' čiastočne v Milton Friedman, "The Methodology of Positive Economics" vo Friedman, *Essays in Positive Economics* (Chicago: University of Chicago Press, 1953).

Toľko o empirizme a jeho myšlienkach o teórii, histórii a prognózovaní. Nepôjdem do detailných analýz, týkajúcich sa otázky, či mení veľa alebo málo, tento dôraz na úspech prognózovať, ak vôbec niečo mení, s rešpektom k pomerne samozrejým relativistickým implikáciám empirizmu. Len si spomeňte, že podľa vlastnej doktríny empirizmu, ani prognózované potvrdenie, ani prognózované popretie, by nám nepomohli v rozhodovaní sa, či buď kauzálne vzťahy medzi párom premenných existujú alebo neexistujú. Toto by sa malo stať skôr zjavným ako neistým, že základom niekoho filozofie je hocičo čo je získané prostredníctvom robenia predikcií.

Rád by som odmietol úplne prvý bod empirickej filozofie. Existuje niekoľko presvedčivých vyvrátení empirizmu. Ukážem [každému] empirikovi, že rozdiel medzi empirickými a analytickými poznatkami je úplne falošný a vnútorne rozporný²³. To nás potom povedie k rozvoju postoja Rakúskej školy k teórii, histórii a prognózovaniu.

Ústredné empirické tvrdenie je: Empirické znalosti musia byť verifikované alebo odmietnuté skúsenosťou; a analytické znalosti, ktoré nie sú takto verifikovateľné a vyvrátiteľné, nemôžu teda obsahovať žiadne empirické znalosti. Ak je toto pravda potom je férové položiť otázku: Čo je potom status takého fundamentálneho empirického tvrdenia? Samozrejme musí byť buď analytické alebo empirické.

Skúsme najprv predpokladať že tvrdenie je analytické. Podľa doktríny empirizmu však, analytický postoj nie je nič, len čarbanice na papieri, horúci vzduch, úplne prázdno bez akéhokoľvek zmysluplného obsahu. Tvrdenie nehovorí nič o hocičom reálnom. A preto by sa mohlo vyvodiť, že empirizmus by nemohol rovnako povedať ani mieniť, čo sa zdá, že [tvrdenie] hovorí a mieni. Avšak ak, na druhú stranu, [tvrdenie] hovorí a mieni, čo si myslíme, že robilo po celý čas, potom nás *informuje* o niečom reálnom. Ako vecný fakt nás tvrdenie informuje o fundamentálnej štruktúre reality. Hovorí, že v realite neexistuje nič, čo môže byť poznané jedným alebo druhým spôsobom ako prednostné k budúcim skúsenostiam, ktoré smú potvrdiť alebo nepotvrdiť našu hypotézu.

A ak je tento zmysluplný výrok vzatý ako analytický, tj., ako tvrdenie, ktoré nepovolí žiadne odmietnutie a ktorého pravda môže byť ustanovená analýzou jeho samotných výrazov, nájdú sa po ruke len trápne protirečenia si. Empirizmus by sám dokázal, že je ničím len sebeobraňujúcim sa nezmyslom²⁴.

Tak by sme mali možno vybrať druhú dostupnú alternatívu -- empirické tvrdenie -- a deklarovať základný rozdiel [každého] empirika, ktorý vidí medzi empirickými a analytickými znalosťami. Ale potom by už postoj empirika nemohol mať žiadnu váhu. Pretože, ak by sa toto urobilo, muselo by sa pripustiť, že výrok -- ako empirický výrok -- by mohol byť úplne mylný a že by bolo oprávnené dozvedieť sa, na základe akého kritéria by sa muselo rozhodovať, či to bol alebo nebol mylný výrok. Rozhodnejšie, ako empirický výrok, správny alebo nesprávny, by to mohol určiť len historický fakt, niečo ako "všetky až doteraz skúmané výroky spadajú skutočne do dvoch kategórii, analytickej a empirickej." Prehlásenie by bolo úplne irelevantné pre určenie, či bude možné produkovať výroky, ktoré sú pravdivé apriori a sú stále empirickými. Vlastne, ak by empirická ústredná požiadavka bola vyjadrená

²³ O racionálnej kritike empirizmu, vid' Kambartel, *Erfahrung und Struktur*; Brand Blanshard, *Reason and Analysis* (La Salle, Ill.: Open Court, 1964); A. Pap, *Semantics and Necessary Truth* (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1958); Martin Hollis and Edward Nell, *Rational Economic Man* (Cambridge: Cambridge University Press, 1975).

²⁴ Mises napísal v *The Ultimate Foundation of Economic Science*:

Základom logického pozitivizmu je poprieť kognitívnu hodnotu apriori poznatkov prostredníctvom vyzdvihovania toho, že všetky apriori výroky su iba analytické. Neposkytujú nové informácie, ale sú iba verbálne alebo tautologické, tvrdiace čo už bolo tvrdené v definíciách a premisách. Len skúsenosť môže viesť k syntetickým výrokom. Existuje jasná námietka proti tejto doktríne, a totiž, že tento výrok, že neexistujú žiadne syntetické apriori výroky je sám osebe -- ako súčasný autor myslí, falošný -- syntetický apriori výrok, ktorý nemôže byť jasne ustanovaný skúsenosťou. (str.5)

empirickým výrokom, empirizmus by upustil úplne od toho, aby bol považovaný za epistemológiu, logiku vedy, a nebol by ničím viac ako len úplne svojvoľnou verbálnou konvenciou nazývania určitých ľubovoľných spôsobov jednania určitými prehláseniami, určitými ľubovoľnými názvami. Empirizmus by bol pozíciou prázdnu pre akékoľvek zdôvodnenie.

Čo tento prvý krok v našej kritike empirizmu dokazuje? Dokazuje úplne jasne, že empirická myšlienka poznania je nesprávna a dokazuje to prostriedkami zmysluplných apriori argumentov. A v konaní tohoto to zobrazuje, že Kantovská a Misesianská idea pravdivých apriori syntetických výrokov je správna. Špecifickejšie to dokazuje, že vzťah medzi teóriou a históriou nemôže byť zobrazovaný prostredníctvom empirizmu. Musí existovať sféra teórie -- teórie, ktorá je empiricky zmysluplná -- ktorá je kategoricky odlišná od jedinej myšlienky teórie, ktorej empirizmus dovoľuje existovať. Musia existovať i apriori teórie a vzťah medzi teóriou a históriou musí byť potom odlišný a omnoho viac komplikovaný, ako by nás presvedčoval empirizmus. Ako odlišným sa to vlastne stane zjavným, keď uvediem ďalší argument proti empirizmu, ďalší apriori argument, a apriori argument proti téze obsiahnutej v empirizme, že vzťah medzi teóriou a empirickým výskumom je rovnaký v každej oblasti znalostí.

Akoľvek môžu byť myšlienky empirizmu vhodné pri prírodných vedách (a ja si myslím, že sú nevhodné dokonca i tam, ale tu nemôžem ísť do tejto sféry)²⁵, je nemysliteľné, že metódy empirizmu sa môžu aplikovať v sociálnych vedách.

Konania sú oblasťou javov, ktoré predstavujú to, čo považujeme ako podstatu sociálnych vied. Empirizmus tvrdí, že konania môžu a musia byť vysvetlené, len ako ostatné javy, prostriedkami kauzálnych hypotéz, ktoré môžu byť potvrdzované alebo nepotvrdzované skúsenosťou²⁶.

Teraz ak by bola toto úloha, potom by bol empirizmus najprv nútený prijať, -- opačne k jeho vlastným doktrínam, že žiadna apriórna znalosť o hocičom reálnom neexistuje -- že časovo invariantne pôsobiace príčiny s rešpektom ku konaniam existujú.

Nikto by nevedel apriori, ktorá príslušná udalosť by mohla byť príčina akéhokoľvek príslušného konania. Ale empirizmus nám chce uviesť do vzťahu rozdielne skúsenosti vzhľadom na postupnosť udalostí, ako buď potvrdenie alebo popretie jednu druhej navzájom. A ak sa tieto skúsenosti navzájom vyvrátia, potom musíme reagovať tak, aby sme preformulovali pôvodnú hypotézu. Avšak by sme tak urobili, musíme prijať nadčasovú konštantnosť v pôsobení príčin ako takých -- a vedieť, že to, že príčiny pre konania existujú je samozrejme poznatok o realite konaní. Bez takéhoto predpokladu vzťahujúceho sa na existenciu príčin ako takých, nemôžu byť rozdielne skúsenosti nikdy spojené jedna s druhou ako potvrdzujúce, alebo navzájom vyvracajúce sa. Sú to jednoducho nespojité, nesúmerateľné pozorovania. Tu je jedna, tam je druhá; sú rovnaké alebo podobné; alebo sú odlišné. Nič inšie nie je²⁷.

Okrem toho existuje ešte ďalšie protirečenie a jeho objasnenie nás ihneď povedie k Misesovému ústrednému zisteniu, že vzťah medzi teóriou a históriou v oblasti sociálnych vied je úplne inej povahy ako ten v prírodných vedách.

²⁵ O tomto pozri, okrem prác citovaných v poznámke 23, čiastočne H. Digler, *Die Erfreifung des Wirklichen* (Munich: 1955); taktiež, *Aufbau der exakten Fundamentalwissenschaft* (München: 1964; Paul Lorenzen, *Methodisches Denken* (Frankfurt/M.: 1968); F. Kambartel and J. Mittelstrass, eds., *Zum normativen Fundament der Wissenschaft* (Frankfurt/M.: 1973); tiež moje "In defense of Extreme Rationalism."

²⁶ Okrem literatúry citovanej v poznámke 20 pozri, napríklad, také typické výtvy ako Arthur Goldberger a Otis D. Duncan, eds., *Structural Equation Models in the Social Sciences* (San Diego, Calif.: Academic Press, 1973); H. B. Blalock, ed., *Causal Inference in Non-Experimental Research* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1964); Arthur L. Stinchcombe, *Constructing Social Theories* (New York: Harcourt, Brace & World, 1968).

²⁷ O tomto a nasledujúcom pozrite Hoppe, *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung*, kapitola 2, a "Is Research Based on Causal Scientific Principles Possible in the Social Sciences?"

Čo toto protirečenie je? Ak by mohli byť vlastne konania považované ako riadené prostredníctvom časovo-invariantne pôsobiacich príčin, potom je určite namieste položiť otázku: Ale ako potom vysvetliť tých čo vysvetľujú /explainers/? A čo kauzálne prognózovanie ich konaní? Potom všetkom sú oni osobami, ktoré vykonávajú každý proces vytvárania hypotéz a jeho potvrdzovania a popierania.

Aby sme sa prispôbili potvrdzovaniu alebo popieraniu skúseností -- nahradiť staré hypotézy novými -- niekto sa musí byť východiskovo schopný učiť zo skúsenosti. Každý empirik je samozrejme nútený toto prijať. Inak sa načo vôbec zaoberať empirickým výskumom?

Ale ak sa niekto môže učiť zo skúsenosti v až doteraz neznámymi spôsobmi, potom nemôže prirodzene vedieť v žiaden danom čase, čo bude niekto vedieť neskôr a taktiež, ako bude konať na základe týchto znalostí. Niekto môže len zrekonštruovať príčiny niekoho konaní po udalosti, ako môže niekto vysvetliť znalosti len potom, čo ich niekto vlastní. Vlastne, žiadny vedecký pokrok by nemohol nikdy zmeniť fakt, že niekto musí považovať niekoho znalosti a konania, ako neprognózovateľné na základe konštantne pôsobiacich príčin. Niekto môže považovať túto koncepciu slobody za ilúziu. A niekto by mohol mať úplne pravdu z pohľadu vedcov s poznávacími silami substančne nadradenými, ktorejkoľvek ľudskej inteligencii, alebo z pohľadu Boha. Ale my nie sme Boh, a dokonca ak je aj naša sloboda z Jeho strany iluzórna a naše konania sledujú prognózovateľný smer, pre nás je to nevyhnutne neprístupná ilúzia. Nemôžeme prognózovať dopredu, na základe našich predchádzajúcich stavov, naše budúce stavy znalostí alebo stavy konaní zobrazujúce tieto znalosti. Môžeme ich len zrekonštruovať po danej udalosti²⁸.

Empirická metodológia je teda jednoducho odporujúca si, keď sa aplikovala do oblasti znalostí a konania -- ktoré obsahuje znalosti ako svoj nevyhnutný prvok. Spoločenský vedci - empirici, ktorí formulujú predikcie porovnávania vzhľadom na sociálne javy, konajú jednoducho nezmyselne. Ich činnosť zapojenia sa v podniku, ktorého výsledok musia prijať a ktorý ešte nepoznajú, dokazuje, že čo predstierajú, aby sa urobilo, nemôže byť urobené. Ako to povedal Mises a viackrát opakoval: Neexistujú žiadne empirické kauzálne konštanty v oblasti ľudského konania²⁹.

Potom prostriedkami apriori uvažovania, sa ustanoví toto zistenie: História spoločnosti, ako opak histórie prírody, nedáva nijaké znalosti, ktoré sa môžu použiť na prognózovanie. Správnejšie, história spoločnosti a ekonómie sa vzťahuje výhradne k minulosti. Výsledok skúmania, ako a prečo ľudia konali v minulosti nemá žiadny systematický vplyv na to, či budú alebo nebudú konať rovnakým spôsobom v budúcnosti. Ľudia sa môžu učiť. Je absurdné prijať, že niekto môže prognózovať v súčasnosti, čo bude niekto vedieť v budúcnosti a v čom budú dnešné znalosti iné alebo rovnaké oproti dnešku.

Osoba nemôže dnes prognózovať svoj dopyt po cukre jeden rok dopredu, ako ani Einstein nemohol predpovedať teóriu relativity predtým ako ju vlastne vyvinul. Niekto nemôže dnes vedieť, čo bude vedieť o cukre o rok. A nemôže poznať rok dopredu všetky tovary, ktoré budú konkurovať cukru, aby minul peniaze za ne. Samozrejme môže hádať. Ale potom sa musí prijať, že budúce stavy znalostí nemôžu byť prognózované na základe konštantne konajúcich príčin, osoba nemôže predstierať prognózovanie rovnakého epistemologického typu ako, napr., že niekto posudzuje budúce správanie sa mesiaca, počasia alebo prílivu a

²⁸ Zaujímavé je, že tento arguemnt bol po prvýkrát zdokonalený Karlom R. Poperom v predslove k jeho *The Poverty of Historism* (London: Routledge & Kegan Paull, 1957). Avšak, Poper úplne predapá poznámke, že taký argument vlastne robí neplatnú jeho vlatnú myšlienku metodologického monizmu (Einheitswissenschaft) a ukazuje neaplikovateľnosť jeho falsificationism v oblasti ľudského konania a znalostí. Toto zoprite v mojej *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung*, str. 44-49; K. O. Apel, *Die Erklären: Verstehen Kontroverse in transzendental-pragmatischer Sicht* (Frankfurt/M.: 1979), str. 44-46, poznámka pod čiarou 19.

²⁹ Mises, *Human Action*, str. 55-56

odlivu. To sú predikcie, ktoré by mohli legitímne používať predpoklad časovo-invariantne konajúcich príčin. Ale predikcia o budúcom dopyte cukru by bola úplne iná vec.

Poskytovaná história spoločnosti a ekonómie môže prísť len s rekonštruktívnymi vysvetleniami a nikdy nie s vysvetleniami, ktoré majú hocakú systematickú prediktívnu dôležitosť, ďalší vysoko dôležitý pohľad vzhľadom k logike empirického sociálneho výskumu nasleduje. A toto sa rovná ďalšej rozhodujúcej kritike empirizmu, aspoň vzhľadom na jeho požiadavku ako vhodnej metodológie pre vedecký spoločenský výskum.

Spomeňme si, čo som povedal skôr o tom, prečo to je, že empirizmus tak silno zdôrazňuje prediktívnu funkciu vysvetľujúcich teórií. Pre každý jav, ktorý má byť vysvetlený, existuje veľké množstvo predchádzajúcich udalostí a množstvo funkčných závislostí s takýmito predchádzajúcimi udalosťami, ktorými by mohol byť predmetný jav vysvetlený. Ale ktoré z týchto konkurujúcich si vysvetlení sú správne a ktoré nie? Empirická odpoveď bola: Skús prognózovať a tvoj úspech alebo neúspech v prognózovaní budúcich udalostí ti povie, ktoré vysvetlenie je správne alebo nesprávne. Samozrejme, táto rada nebude fungovať ak neexistujú žiadne časovo-invariantne pôsobiace príčiny so zreteľom ku konaniam. Čo potom? Empirizmus samozrejme nemôže mať odpoveď na túto otázku.

Avšak rovnako, ak nemôžu byť konania prognózované v akejkoľvek vedeckej podobe, toto neznamena, že jedno rekonštrukčno-historické vysvetlenie je tak dobré ako hocaké iné. Bolo by to považované za absurdné, ak by niekto vysvetlil daný fakt, že som sa presťahoval z Nemecka do USA poukazovaním na to, napr., že kukurica v Michigane, ktorú mám rád, zaznamenala vysoký rast a že toto spôsobilo moje rozhodnutie. Ale prečo nepredpokladať, že udalosť s Michiganskou kukuricou sa stala vlastne prioritnou pre moje rozhodnutie? Dôvod samozrejme je, že vám poviem, že Michiganská kukurica nemala žiadnu dôležitosť pre moje rozhodovanie. A pokiaľ vôbec niečo o mne viete, môže byť rozpoznané, že to je skutočne možnosť.

Ale ako môžete toto rozoznať? Odpoveď je v porozumení mojím motívom a záujmom, mojím presvedčeniam a túžbam, mojej normatívnej orientácií a mojím konkrétnym vnímaniam, ktoré spôsobili toto konanie. Ako rozumieme niekomu a naviac, ako si overíme, že naše porozumenie je vlastne správne? Ako odpoveď na prvú časť otázky -- niekto rozumie inému prostredníctvom zapojenia sa do pseudokomunikácie a vzájomného pôsobenia s ním. Hovorím pseudo, pretože sa zjavne nemôžeme zapojiť do aktuálnej komunikácie s Césarom, aby sme zistili, prečo prekročil Rubikon. Ale mohli by sme študovať jeho spisy a porovnávať jeho rozhodnutia vyjadrené v nich s jeho bežnými skutkami; mohli by sme študovať písomnosti a konania jeho súčasníkov a tým sa pokúsiť pochopiť Cézarovu osobnosť, jeho obdobie a jeho príslušnej úlohe a postavení v rámci jeho obdobia³⁰.

A k odpovedi druhej časti otázky -- problém overovania si historických vysvetlení -- musí sa pripustiť od začiatku, že neexistuje žiadne zrejmé kritérium, ktoré by dovoľovalo rozhodovať sa, ktoré z dvoch navzájom súperiacich vysvetlení, oboch založených na pochopení, je definitívne správne a ktoré nie je. História nie je exaktnou vedou v rovnakom zmysle, akože prírodné vedy sú exaktnými vedami, alebo v úplne opačnom zmysle, v ktorom je ekonómia exaktnou vedou.

Dokonca ak dvaja historici súhlasia v ich popise faktov a v ich odhade faktorov vplyvu pre dané konanie, ktoré má byť vysvetlené, mohli by ešte stále nesúhlasiť na váhe, ktorá má byť priradená k týmto faktorom pri zapríčinení daného konania. A neexistoval by žiaden spôsob ako sa rozhodnúť vo veci v úplne jednoznačným spôsobom³¹.

Tu ma zle nepochopíte. Existujú predsa len nejaké druhy pravdivých kritérií pre historické vysvetlenia. Je to kritérium, ktoré neeliminuje všetky možné nezhody medzi historikmi, ale

³⁰ o logike histórie pozrite Mises, *Theory and History*, chapter 14, *The Ultimate Foundation of Economic science*, str. 45-51; *Human Action*, str. 47-51, 59-64

³¹ Mises, *Human Action*, str. 57-58.

ktoré stále vylučuje a diskvalifikuje široký okruh vysvetlení. Je to merítko, že hocaké pravdivé historické vysvetlenie musí byť takého druhu, že konajúci, ktorého konania musia byť vysvetlené, je v princípe schopný overiť vysvetlenie a faktory vysvetlenia ako tie, ktoré prispeli k jeho konaniu spôsobom, ktorým konal³². Kľúčovou frázou tu je: v princípe. Prirodzene, Caesar by nemohol môcť overiť naše vysvetlenia jeho prekročenia Rubikonu. Okrem toho, mohol by vlastne mať veľmi silné dôvody neoveriť vysvetlenie, dokonca i keby mohol, pretože také overenie by mohlo spôsobiť konflikt s niektorými inými cieľmi, ktoré by mohol mať.

Tiež povedať, že hocaké pravdivé vysvetlenia musia byť overené predmetným konajúcim neznamená povedať, že každý konajúci je vždy najlepšie vybavený na to, aby bol svojim vlastným vysvetlovačom. Mohlo by sa stať, že Einstein môže vysvetliť lepšie ako ktokoľvek iný prečo a ako prišiel s teóriou relativity, keď tak urobil. Ale nemuselo by to byť tak. Ako podstata veci, môže byť úplne možné, že historik vedy môže porozumieť Einsteinovi a vplyvom, ktoré viedli k jeho objavu teórie relativity lepšie ako by mohol on sám, či by sám urobil. A toto by bolo možné, pretože faktory vplyvu alebo pravidiel, ktoré určili niekoho konanie, by mohli byť len podvedomé³³. Alebo by mohli byť tak zrejme, že niekto by zlyhal pri ich zaznamenávaní, jednoducho na úkor tohoto.

Nasledujúca analógia môže byť značne užitočná pri porozumení zvláštnemu faktoru, že druhí môžu porozumieť osobe lepšie, ako osoba sama sebe. Vezmime napríklad reč na verejnosti. Samozrejme, zo všeobecného pohľadu môže osoba, ktorá hovorí, pravdepodobne dať dôvody preto, čo hovorí a formulovať vplyv, ktorý ju viedol k tomu ako vníma okolnosti tým spôsobom, ako ich vníma. Osoba to môže pravdepodobne urobiť lepšie ako hockto iný. A predsa, v hovorení toho, čo hovorí, nasleduje zvykovo a nevedome pravidlá, ktoré by mohla len ťažko, alebo len s veľkými problémami vysvetliť. Nasleduje tiež určité pravidlá gramatiky, keď hovorí to, čo hovorí. Ale dosť často by bola osoba úplne neschopná formulovať tieto pravidlá i napriek tomu, že tieto pravidlá jasne ovplyvňujú jej konanie. Historik, ktorý rozumie niekoho konaniam lepšie ako osoba sama, je úplne analogický k filológovi analyzujúcemu vetnú štruktúru rečníka na verejnosti. Aj rekonštruovať, aj podrobne formulovať pravidlá, ktoré sa vlastne používajú, ale ktoré by nemohli byť, alebo by mohli byť ale len s veľkými problémami, formulované rečníkom samotným³⁴.

Rečník možnože nie je schopný formulovať všetky pravidlá, podľa ktorých koná a možnože potrebuje profesionálneho historika alebo filológa, aby mu pomohol. Ale je veľmi dôležité uvedomiť si, že pravdivé kritérium pre vysvetlenie filológa by predsa však bolo, že rečník by musel byť schopný -- v princípe -- potvrdiť správnosť vysvetlenia, ktoré bolo predtým známe implicitne a potom bolo vysvetlené. Aby bolo filológove alebo historikove vysvetlenie správne, konajúci by musel byť schopný rozoznať tieto pravidlá ako tie, ktoré vlastne ovplyvnili jeho konania. Toľko o logike historického výskumu ako nevyhnutne rekonštrukčného výskumu založeného na pochopení³⁵.

³² O logike historického a sociologického rekonštruovania a overovania pozrite tiež Hoppe, *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung*, str. 33-38.

³³ O logike psychoanalytických vysvetlení a overovaní, pozrite A. MacIntyre, *The Unconscious* (London: Duckworth, 1958); Jürgen Habermas, *Erkenntnis und Interesse* (Frankfurt/M.: 1968), kapitola 2; o relevancii psychoanalýzy tiež Mises, *Human Action*, str. 12.

³⁴ O logike ligvistického vysvetľovania ako nevyhnutného pre rekonštruovanie pravidiel, ktoré vyžadujú potvrdenie prostredníctvom "intuitívnych zručností kompetentných rečníkov," pozrite Noam Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax* (Cambridge: M.I.T. Press, 1965); a tiež K.O. Apel, "Noam Chomskys Sprachtheorie und die Philosophie der Gegenwart" v Apel, *Transformation der Philosophie*, zväzok 2 (Frankfurt/M.: 1973).

³⁵ Dôležité kritiky empiristiko-pozitivistckej filozofie empirických sociálnych vied a vysvetlení sociálneho výskumu založeného na rekonštrukčnom porozumení, pozrite tiež K.O. Apel, *Transformation der Philosophie*; tiež, *Die Erklären: Verstehen Kontroverse in transcendental-pragmatischer Sicht*; Peter Winch, *The Idea of the Social science and Its Relation to Philosophy* (Atlantic Highlands, N.J.: Humanities Press, 1970); tiež, *Etics and Action* (London: Routledge and Keagan Paul, 1972); Jürgen Habermas, *Zur Logik der Sozialwissenschaften*

Argument ustanovujúci nemožnosť kauzálnych predikcií v oblasti ľudského poznania a konania by mohol teraz zanechať dojem, že ak je to tak, potom predpovedanie nemôže byť nič len úspešné alebo neúspešné hádanie. Tento dojem by však bol práve tak chybný, ako by bolo chybné myslieť si, že niekto môže predpovedať ľudské konanie rovnakým spôsobom, ako niekto môže predpovedať jednotlivé fázy rastu jablk. Je to tu, kde unikátny Misesov pohľad vo vzájomnom pôsobení ekonomickej teórie a histórii vniká do podstaty³⁶.

V skutočnosti, dôvod prečo spoločenská a ekonomická budúcnosť je považovaná ako úplne a absolútne neistá by nemal byť veľmi ťažko pochopiteľný: Nemožnosť kauzálnych predikcií v oblasti ľudského konania bolo dokázané prostriedkami apriori argumentu. A tento argument pripojil apriori pravdivé znalosti o konaniach ako takých: že tieto znalosti nemôžu byť pochopené ako riadené časovo-invariantne pôsobiacimi príčinami.

Tak, kým ekonomické predpovedanie bude vlastne vždy systematicky nedotknuteľným umením, je zároveň pravdou, že všetky ekonomické predpovede musia byť považované ako obmedzené prostredníctvom existencie apriórnych znalostí o konaniach ako takých³⁷.

Vezmime, napr., kvantitatívnu teóriu peňazí; praxeologický predpoklad, že ak zvýšite množstvo peňazí a dopyt po peniazoch zostane nezmenený, potom sa kúpna sila peňazí zníži. Naša apriori znalosť o konaniach ako takých, nás informuje, že je nemožné vedecky predvídať či množstvo peňazí stúpne, poklesne alebo zostane nezmenené, či nie. Taktiež nie je možné vedecky predvídať či, vzhľadom na to, čo sa stane množstvu peňazí, dopyt po peniazoch držaný v hotovosti stúpne, poklesne alebo zostane rovnaký, či nie. Nemôžeme tvrdiť, že sme schopný predvídať takéto veci, pretože nemôžeme predvídať budúce stavy znalostí ľudí. A predsa tieto stavy jasne ovplyvňujú to, čo sa stane s rešpektom ku kvantite peňazí a dopyte po peniazoch. Potom, naša teória, naše praxeologické znalosti včlenené do kvantitatívnej teórie, majú pomerne limitované použitie pre niekoho obchodné prognózovanie ekonomickej budúcnosti.

Teória by neumožnila nikomu predvídať budúcnosť ekonomických udalostí dokonca i keď, sa povie, je to daný fakt, že kvantita peňazí expandovala. Nikto nebude stále schopný prognózovať, čo by sa stalo s dopytom po peniazoch. A predsa, konkurenčné udalosti vzhľadom na dopyt po peniazoch samozrejme ovplyvnia formu vecí, ktoré sa stanú (a zrušia, zvýšia, znížia, akcelerujú, zbrzdia efekty prameniace zo zdroja vzrastu ponuky peňazí), také konkurenčné zmeny nemôžu byť v princípe prognózované alebo experimentálne považované ako konštantné. Je jasne absurdné uvažovať o subjektívnych znalostiach, ktorých každá zmena má vplyv na konania, ako o predikovatelných na základe predchádzajúcich premenných a ako schopných byť konštantnými. Každý experimentátor, ktorý chcel udržať znalosti konštantnými, by musel vlastne vopred predpokladať, že jeho znalosti, špecificky jeho znalosti ohľadne experimentálneho výsledku, by nemohli byť predpokladané ako nadčasovo konštantné.

(Frankfurt/M.: 1970); G.H. von Wright, *Explanation and Understanding* (Ithaca N.Y.: Cornell University Press, 1971).

³⁶ O vzťahu medzi teóriou a históriou, pozrite čiastočne Mises, *Human Action*, str. 51-59; a *Epistemological Problems of Economics*, kapitoly 2-3.

³⁷ Bývalý Rakúšan a neo-historicko-hermeneutický-nihilista Ludwig Lachman, ktorý opakuje *ad nauseam* neprognozovateľnosť budúcich stavov znalostí (pozrite jeho "From Mises to Shackle: An Essay On Austrian Economics and the Kaleidic Society," *Journal of Economic Literature* 54 (1976); *The Market as an Economic Process* (New York: Basil Blackwell, 1986), úplne nechápe túto poslednú poznámku. Jeho argumenty sú vlastne jednoducho samo-anulujúce sa. Samozrejme vyžaduje vedieť s určitou nepoznateľnosťou budúcich znalostí, a logickou úvahou, i konaní. Ale potom predsa vie niečo o budúcich znalostiach a konaniach. Musí vedieť niečo o znalostiach a konaní ako takých. A toto, úplne správne, je to, čo praxeológia vyžaduje aby sa prijalo: znalosti vzhľadom ku konaniam ako takým, a (ako som vysvetlil v mojej "On Praxeology and the Praxeological Foundations of Epistemology and Ethics," str. 49 dole) znalosti o štruktúre, ktorú každá budúca znalosť musí mať na základe faktu, že musí byť vždy znalosťou konajúcich.

Kvantitatívna teória peňazí potom nemôže vyjadriť hocakú špecifickú ekonomickú udalosť, určitú alebo pravdepodobnú, na základe vzorca používajúceho predikované konštanty. Hoci, teória by predsa len obmedzila interval možných správnych predikcií. A to by nebola urobila ako empirická teória, ale skôr ako praxeologická teória, konajúca ako logické obmedzenie na naše predvídanie³⁸. Predikcie, ktoré nie sú v línii s takýmito znalosťami (v našom prípade: kvantitatívnou teóriou) sú systematicky chybné a ich robenie systematicky spôsobuje narastanie počtu predpovedaných chýb. Toto neznamená, že niekto, kto založil svoje prognózy na správnom praxeologickom zdôvodňovaní, by musel byť nevyhnutne lepší prognostik budúcich ekonomických udalostí ako niekto, kto dospel ku svojim predikciám prostredníctvom logicky rozkúskovaných uvažovaní a logickej argumentácie. To znamená, že v dlhodobom kontexte, praxeologicky osvietený prognostik bude mať lepší priemer ako ten neosvietený.

Je možné urobiť zľú predikciu i napriek faktu, že niekto správne identifikoval udalosť "vzrast v ponuke peňazí" a i napriek niekoho praxeologicky správne uvažovaniu, že takáto udalosť je s logickou nevyhnutnosťou spojená s udalosťou "pád v kúpnej sile peňazí." Niekto by mohol zle predpovedať čo sa prihodí v "dopyte po peniazoch." Niekto môže prognózovať konštantný dopyt po peniazoch, ale dopyt by mohol vlastne stúpnuť. Tým by predpovedaná inflácia nemusela byť taká, ako bola očakávaná. A na druhej strane, je tiež rovnako možné, že osoba by mohla urobiť správnu predpoveď, tj., nebude žiadny pokles v kúpnej sile i napriek faktu, že táto osoba bola zle presvedčená, že vzrast množstva peňazí nemal nič spoločné s kúpnu silou peňazí. Vtedy je možné, že sa objavila iná konkurenčná zmena (dopyt po peniazoch vzrástol), ktorá obráti jeho zlý predpoklad príčin a dôsledkov a náhle sa stane, že jeho predikcia bola správna.

Predsa len a toto ma privádza späť k mojej poznámke, že praxeológia logicky obmedzuje naše predikcie ekonomických udalostí: Čo ak predpokladáme, že všetci prognózovači, zahrnúc i tých, ktorí majú i nemajú praxeologické znalosti, sú v priemere rovnako vybavení predpokladať ostatné konkurenčné zmeny? Čo ak sú v priemere rovnako úspešnými hádačmi spoločenskej a ekonomickej budúcnosti? Očividne, musíme potom vyvodiť, že prognostici robiaci predikcie v uznaní a v súlade s praxeologickými zákonmi, ako kvantitatívna teória peňazí, budú viac úspešní, ako tá skupina prognostikov, ktorá ignoruje praxeológiu.

Je nemožné vybudovať predikčný vzorec, ktorý používa predpoklad časovo-invariantne pôsobiacich príčin, ktorý by nám umožňoval vedecky predpovedať zmeny v dopyte po peniazoch. Dopyt po peniazoch je nevyhnutne závislý na budúcich ľudských stavoch znalostí a budúce znalosti sú nepredpovedateľné. A tým majú praxeologické znalosti veľmi limitovanú prediktívnu užitočnosť³⁹.

Doteraz všetci prognostici, ktorí správne predpovedali, že zmena, ako vzrast v dopyte po peniazoch, sa uskutoční a ktorí rovnako správne chápu, že sa stalo vlastne to, že vzrástlo množstvo peňazí, tak len tí, ktorí uznávajú kvantitatívnu teóriu peňazí, urobia správnu predikciu. A tí, ktorých presvedčenia sú v rozpore s praxeológiou, musia nevyhnutne chybiť.

Aby sme porozumeli logike ekonomického predpovedania a praktickej funkcii praxeologického uvažovania, potom, je treba vidieť apriori teorémy ekonómie ako konanie, ako logické obmedzenia empirických predikcií a ako veľkolepé logické limity na to, čo sa môže alebo nemôže stať v budúcnosti.

O praxeológii a praxeologických základoch epistemológie

³⁸ O logike spoločenských a ekonomických predpovedí, pozrite tiež Hoppe, "In Defense of Extreme Rationalism," časť 3,4.

³⁹ Pozrite tiež Murray N. Rothbard, *Power and Market* (Kansas City, Kans.: Sheed Andrews and McMeel, 1977), str. 256-58, o rôznych funkciách ekonomického teoretizovania v prostredí slobodného trhu vs. v prostredí obmedzovanom vládnymi intervenciami.

Ludwig von Mises, najväčší a najinovatívnejší ekonóm, intenzívne a opakovane analyzoval problém logického statu ekonomických výrokov, tj. ako sa ich dozvieme a ako potvrdíme ich platnosť. Vlastne, Mises sa zaradil hlavne medzi tých, ktorí tvrdia, že takýto záujem je nepostrádateľný, aby sme dosiahli systematický pokrok v ekonómii. Hociaké nepochopenie vzťahujúce sa na odpoveď k takýmto základným otázkam niekoho intelektuálneho smeru konania, by samozrejme muselo viesť k intelektuálnej pohrome, tj., zradeniu ekonomických doktrín. Preto sú tri Misesove knihy zamerané výhradne na vyjasnenie logických základov ekonómie: Jeho najskoršia *Epistemological Problems of History*, vydaná v Nemecku v roku 1933; jeho *Theory and History* z roku 1957; a jeho *Ultimate Foundations of Economic Science* z roku 1962, Misesova posledná kniha, ktorá sa objavila keď bol už dobre po osemdesiatke. A jeho práce v oblasti ekonómie správne tiež konštantne zobrazujú nevyhnutnosť, ktorú Mises dával analýze epistemologických problémov. Najcharakterickejšie sa zaoberá takýmito problémami na neobvyklých prvých sto stranách *Human Action*, jeho majstrovského kúska, a ostatných skoro 800 strán knihy je preniknutých epistemologickými úvahami.

Témou tejto kapitoly, v línii s Misesovou tradíciou, sú potom tiež základy ekonómie. Zadal som si dvojaký cieľ. Po prvé, chcem vysvetliť riešenie, ktoré Mises predsúva vzhľadom na problém skutočných základov ekonómie, tj., jeho myšlienka čistej teórie konania, alebo praxeológie, ako ju sám nazýval. A po druhé, chcem ukázať, prečo je Misesovo riešenie omnoho viac, ako len nepopierateľným zistením pôvodu ekonómie a ekonomických výrokov.

Táto kapitola poskytuje tiež pohľad, ktorý nám umožňuje porozumieť základom na, ktorých epistemológia primárne spočíva. V skutočnosti, ako názov tejto kapitoly napovedá, chcem ukázať, že je to praxeológia, ktorá musí byť považovaná ako úplný základ epistemológie a odtiaľ, že Mises, mimo jeho veľkých úspechov ako ekonóma, tiež prispel ustanovením nového pohľadu vzhľadom na zdôvodnenie úplného smeru konania racionálnej filozofie⁴⁰.

II

Vráťme sa k Misesovmu riešeniu. Čo je logický status typických ekonomických výrokov takých, ako je zákon hraničnej užitočnosti (ktorý znamená, že kedykoľvek ponuka tovaru, ktorého jednotky sú považované pre osobu za rovnako uspokojujúce, vzrastie o jednu dodatočnú jednotku, hodnota pridaná k tejto jednotke musí poklesnúť keďže môže byť len použitá ako prostriedok pre dosiahnutie cieľa, ktorý je považovaný za menej dôležitý ako naposledy hodnotený cieľ, predtým uspokojený jednotkou tohoto tovaru); alebo kvantitatívna teória peňazí (ktorá znamená, že kedykoľvek je množstvo peňazí zvýšené, kým dopyt po peniazoch, ktorý je držaný v hotovostnej rezerve v zásobe ostáva nezmenený, kúpna sila peňazí poklesne)?

Pri formulovaní svojej odpovede, Mises čelil dvojitej výzve. Na jednej strane, existovala odpoveď ponúkaná moderným empirizmom. Čo Ludwig von Mises za jeho časov vo Viedni vedel bolo, že vzniká v skutočnosti jedno z prvotných centier empirického hnutia: hnutia, ktoré bolo potom na sklonku ustanovenia seba samého ako dominantnej akademickej filozofie západného sveta na niekoľko dekád a ktoré už od vtedy vytváralo dojem, že úplná väčšina ekonómov nasleduje ich vlastnú [empirickú] vednú disciplínu⁴¹.

⁴⁰ O nasledujúcom pozrite tiež moju *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung. Untersuchungen zur Grundlegung von Soziologie und Ökonomie*, tiež, "Is Research Based on Causal Scientific Principles Possible in the Social Sciences?" (kapitola 7), tiež, "In Defense of Extreme Rationalism."

⁴¹ O Viedeňsko krúžku pozrite V.Kraft, *Der Wiener Kreis* (Vienna: Springer, 1968); pre empiricko-pozitivistické interpretácie ekonómie pozrite také reprezentatívne práce ako Terence W. Hutchison, *The Significance and Basic*

Empirizmus považuje prírodu a prírodné vedy ako svoj model. Podľa Empirizmu, predtým spomenuté príklady ekonomických výrokov majú rovnaký logický status ako prírodné zákony: Ako prírodné zákony, ustanovujú hypotetické vzťahy medzi dvoma alebo viacerými udalosťami, zásadne vo forme ak-potom výrokov. A ako hypotézy prírodných vied, tak ekonomické výroky vyžadujú neustále testovanie zoči-voči skúsenosti. Výrok týkajúci sa vzťahu medzi ekonomickými udalosťami nemôže byť nikdy platný raz a navždy s istotou. Namiesto toho, je navždy subjektom výsledku náhodných, budúcich skúseností. Taká skúsenosť by mohla hypotézu potvrdiť. Ale to by nedokazovalo, že hypotéza je pravdivá, pretože ekonomický výrok by bol používal všeobecné termíny (vo filozofickej terminológii: univerzálne) v jeho popise prepojených udalostí a tým by sa týkal neurčitého počtu prípadov alebo príkladov, v dôsledku čoho vždy opúšťa oblasť pre možné vyvrátenie budúcich skúseností. Všetko čo by potvrdenie dokazovalo je, že hypotéza nebola ešte dokázaná ako nesprávna. Na druhú stranu, skúsenosť by mohla hypotézu vyvrátiť. To by naisto dokázalo, že hypotéza bola nesprávne postulovaná. Ale nedokazovalo by to, že hypotetický vzťah medzi špeciálnymi udalosťami by nemohol byť nikdy pozorovaný. Len by to ukázalo, že bolo vlastne vysvetľované a kontrolované len doterajšie uvažovanie a kontrolovanie v niekoho pozorovaniach, a vzťah nebol ešte rozpoznávaný. Nemôže sa predsa nepripustiť, že vzťah by mohol byť rozpoznávaný, akonáhle boli kontrolované niektoré ďalšie skutočnosti.

Postoj, ktorý táto filozofia získava a že sa vlastne stala charakteristickou väčšine súčasných ekonómov a ich spôsobu vedenia ich "biznisu" je skepticizmus: motto, ktoré je "nič nemôže byť poznané s určitosťou, aby nebolo možné vo sfére ekonomických javov." Dokonca presnejšie, pretože empirizmus chápe ekonomické javy ako objektívne dáta, rozširované v priestore a s ohľadom na kvantitatívne merania -- v presnej analógii k javom prírodných vied -- typický skepticizmus empirického ekonóma môže byť opísaný, ako rovnaký skepticizmus sociálneho inžiniera, ktorý nebude garantovať nič⁴².

Ďalšia výzva prichádza zo strany historickej školy. Vlastne, počas Misesovho života v Rakúsku a Švajčiarsku, bola historická filozofia prevládajúcou ideológiou Nemeckych hovoriacich univerzít a ich establishmentu. So vzostupom empirizmu bolo toto niekdajšie významné postavenie značne zredukované. Ale počas približne poslednej dekády historizmus znovu získal rozmach medzi akademickou obcou západného sveta. Dnes, je s nami všade pod názvom hermeneutika, rétorika, deštrukcionizmus a empirický anarchizmus⁴³.

Pre historizmus a najpozoruhodnejšie pre jeho súčasné verzie nie je model príroda, ale literárny text. Ekonomické javy, podľa historickej doktríny, nie sú objektívne veličiny, ktoré môžu byť merané. Namiesto toho, sú subjektívnymi vyjadreniami a interpretáciami

Postulates of Economic Theory [Hutchison, prívrženec Propperiánskej varianty empirizmu, sa odvtedy stal viac menej nadšený šancou na Propperiánsku ekonómiu -- pozrite napr. jeho *Knowledge and ignorance in Economics* -- doteraz nevidí žiadne alternatívu, ale i tak lipne na Propperovom podvrhu.]; Milton Friedman, "The Methodology of Positive Economics, taktiež v *Essays in Positive Economics*; Mark Blaug, *The Methodology of Economics*; pozitivistická správa účastníka na Misesových *Súkromných seminároch* vo Viedni je F. Kaufmann, *Methodology of the Social Sciences*; dominancia empirizmu v ekonómii je dložená faktom, že neexistuje pravdepodobne jediná učebnica, ktorá presne neklasifikuje ekonómiu -- ako čo inšie?-- empirickú (a posteriórnu) vedu.

⁴² O relativistických dôsledkoch empirizmu-pozitivismu pozrite tiež Hoppe, *A theory of Socialism and Capitalism* (Boston: Kluwer Academic Publishers, 1989), kapitola 6; tiež, "the Intellectual Cover for Socialism."

⁴³ Pozrite Ludwig von Mises, *The historical Settings of the Austrian School of Economics* (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1984); tiež, *Erinnerungen* (Stuttgart: Gustav Fischer, 1978); tiež, *Theroy and History*, kapitola 10; Murray N. Rothbrad, *Ludwig von Mises: Scholar, creator hero* (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1988); ku kritickým výskumom historických myšlienok pozrite tiež Karl Popper, *The Poverty of historicism*, k reprezentatívnym starším verziám historických interpretácií ekonómie pozrite Werner Sombart, *Die drei nationalökonomien* (munich: Duncker & Humboldt, 1930); k moderným, hermeneutickým zvitkom Donald McCloskey, *The Rhetoric of Economics* (masdison: Unoversity of Wisconsin Press, 1985); Ludwig Lachmann, "From Mises to Shackle: An Essay o Austrian Economics and the Kaleidic Society," *Journal of Economic Literature* (1976).

rozloženými v histórii, chápané a interpretované ekonómom len ako literárny text objavuje a je interpretovaný tým, kto ho číta. Ako subjektívne výtvary, postupnosť ich udalostí nenasleduje žiadne objektívne zákonitosti. V literárnom texte a v postupnosti historických vyjadrení a interpretácií nie je nič riadené konštantnými vzťahmi. Samozrejme, určité literárne texty už existujú a tým robia určité postupnosti historických udalostí. Ale toto prostredníctvom žiadnych prostriedkov neimplikuje, že hocičo sa muselo stať v poradí v akom sa to stalo. Jednoducho sa to vyskytlo. Rovnako by sa to však mohlo stať úplne inak, presne tak, ako môže niekto tiež vždy vynájsť rozdielne literárne príbehy, históriu a postupnosť historických udalostí. Okrem toho, podľa historizmu a čiastočne viditeľné vo svojej modernej hermeneutickej verzii, zoskupenie týchto vždy náhodne spojených ľudských výrazov a ich interpretácií nie je tiež obmedzené hocakým objektívnym zákonom. V literárnej produkcii môže byť čokoľvek vyjadrené alebo interpretované vzhľadom na všetko; a pozdĺž rovnakej línie, historické a ekonomické udalosti sú čímkoľvek, čo niekto vyjadrí alebo interpretuje, že sú, a ich popis historikom a ekonómom je potom hocičím, čím tento vyjadrí alebo interpretuje tieto minulé subjektívne udalosti, aby tým boli.

Postoj, ktorý historická filozofia generuje je relativizmus. Jeho motto je "všetko je možné." Neobmedzené žiadnym objektívnym právom, pre historicko-hermeneutickú históriu a ekonomiu, spolu s literárnym kriticizmom, sú záležitosťami estetiky. A taktiež jeho výsledok berie na seba formu výkladov čo niekto cíti o niečom, čo bolo cítené niekým iným -- literárna forma, s ktorou sme tiež len oboznámený, obzvlášť v takých oblastiach ako je sociológia a politické vedy⁴⁴.

Dúfam, že niekto už intuitívne cíti, že v oboch filozofiách, ako u empirizmu tak i u historizmu, je nejaká seriózna chyba. Ich epistemologické vysvetlenia sa dokonca nezdajú dobré ani ich vlastným samo-vybraným modelom: príroda na jednej strane a literárne texty na strane druhej. A v každom prípade, vzhľadom na ekonomické výroky také, ako je zákon hraničnej užitočnosti alebo kvantitatívna teória peňazí, vysvetlenia empirizmu a historizmu sa zdajú byť jednoducho nesprávne. Zákon hraničnej užitočnosti sa určite nezdá ako hypotetický, navždy vystavený vlastnému potvrdeniu alebo nepotvrdeniu platnosti skúsenosťou vyskytujúcou sa tu a tam. A pochopiť javy, o ktorých sa hovorí v zákone ako merateľné veličiny, sa nezdá byť ničím inším len smiešnym. Ani historická interpretácia sa nezdá byť o nič lepšia. Myslieť si, že vzťah medzi udalosťami uvedenými v kvantitatívnej teórii peňazí môže byť zrušený, ak si to niekto len želá tak urobiť, sa zdá byť absurdné. A myšlienka, že koncepty ako peniaze, dopyt po peniazoch a kúpna sila peňazí sú tvorené bez akýchkoľvek objektívnych obmedzení a vzťahujú sa iba k vrtošivým subjektívnym výtvarom, je nemenej absurdná. Namiesto toho, v rozpore s empirickou doktrínou, oba príklady ekonomických výrokov sa objavujú ako logicky pravdivé a odvolávajú sa na udalosti, ktoré sú v podstate subjektívne. A v rozpore s historizmom, by sa zdalo, že čo potom historici ustanovia, by nemohlo byť snáď neurobené v celej histórii a obsahovalo by to konceptuálne rozdiely, ktoré, kým sa odvolávame na subjektívne udalosti, boli predsa však objektívne obmedzované a včlenili by univerzálne platné znalosti.

⁴⁴ O extrémnom relativizme historickej-hermeneutiky pozrite Hoppe, "In Defense of Extreme Rationalism," Murray N. Rothbard, "The Hermeneutical Invasion of Philosophy and Economics," *Review of Austrian Economics* (1988); Henry Veatch, "Deconstruction in Philosophy: Has Rotary Made it the Denouement of Contemporary Analytical Philosophy," *Review of Metaphysics* (1985); Jonathan Barnes, "A Kind of Integrity," *Austrian Economics Newsletter* (Summer 1987); David Gordon, *Hermeneutics vs. Austrian Economics* (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises institute, Occasional Paper Series, 1987); k brilantnej kritike súčasnej sociológie pozrite St. Andreski, *Social Science as Sorcery* (New York: St. Martin's Press, 1973).

Ako väčšina lepšie známych ekonómov pred ním, sa i Mises delí o tieto intuície⁴⁵. Predsa však v otázke základov ekonómie ide Mises za intuíciu. Príma výzvu danú empirizmom a historizmom, aby rekonštruoval systematicky základ, na ktorom môžu byť tieto intuície pochopené, ako správne a oprávnené. Týmto nechce pomôcť vytvoriť novú disciplínu ekonómie. Ale vo vysvetľovaní toho, čo bolo najprv uchopované len intuitívne, ide Mises ďaleko za hranicu, ktorá bola kedy predtým dosiahnutá. Pri rekonštruovaní racionálnych základov ekonomických intuícii, nás uisťuje o správnej ceste pre akýkoľvek budúci vývoj ekonómie a ochraňuje nás proti systematickým intelektuálnym chybám.

Empirizmus a historizmus, Mises poznamenáva na začiatku jeho rekonštruovania, sú vnútorne rozporné doktríny⁴⁶. Empirický dojem, že všetky udalosti, prírodné i ekonomické, sú len hypoteticky prepojené je odporujúci oznamu tohoto úplne základného empirického výroku samého: Preto ak by bol tento výrok považovaný ako len samotne hypoteticky pravdivý, t.j., hypoteticky pravdivý výrok vzhľadom na hypoteticky pravdivé výroky, nebol by kvalifikovaný ako epistemologické prehlásenie. Preto by potom neposkytoval žiadne zdôvodnenie akéhokoľvek druhu pre tvrdenie, že ekonomické výroky nie sú, nemôžu byť, kategoricky alebo apriori pravdivé, ako nás naša intuícia informuje, že sú. Ak by samozrejme základná empirická premisa bola prijímaná ako kategoricky samotne pravdivá, t.j., ak prijmeme, že niekto môže povedať niečo apriori pravdivé o spôsobe, akým sú udalosti prepojené, potom by toto vytváralo klamnú predstavu, jej vlastnej úplnej tézy, že empirické znalosti musia byť vždy hypotetické znalosti, a takto robí priestor pre takú disciplínu, ako ekonomické tvrdenie o produkovaní apriori platných empirických znalostí. Ďalej, empirická téza, že ekonomické javy musia byť považované ako pozorovateľné a merateľné premenné -- analogicky k premenným z prírodných vied -- je tiež dané ako bezvýznamné, na vlastný účet: Empirizmus chce zrejme poskytnúť pre nás zmysluplné empirické znalosti, keď nás informuje, že naše ekonomické koncepty sú zakorenené v pozorovaniach. A ešte, samotné koncepty pozorovania a merania, ktoré musí empirizmus zapojiť pri konštatovaní toho čo je, nie sú oba zvyčajne odvodené z pozorovacej skúsenosti v zmysle toho, že idey ako sliepky, vajcia alebo jablká a hrušky existujú. Nikto nemôže pozorovať niekoho, ako robí pozorovania a merania. Skôr musí najprv porozumieť, čo pozorovania a merania sú, aby bol potom schopný interpretovať určité pozorované javy, ako sú robenie pozorovaní alebo meraní. Tým, naopak voči svojej vlastnej doktríne, je empirizmus prinútený prijať, že existujú empirické znalosti, ktoré sú založené na pochopení -- práve ako podľa našich intuícii, ekonomické výroky požadujú, aby boli založené na porozumení -- skôr ako na pozorovaniach⁴⁷.

A čo sa týka historizmu, jeho vnútorný rozpor nie je o nič menší. Preto ak, ako historizmus požaduje, historické a ekonomické udalosti -- ktoré považuje ako postupnosť subjektívne pochopených, skôr ako pozorovaných udalostí -- nie sú riadené žiadnymi konštantnými, časovo-invariantnými vzťahmi, potom tento pravý výrok si nemôže tiež robiť nárok povedať hocičo konštantne pravdivé o histórii a ekonomike. Namiesto toho, by to bol výrok, ako sa hovorí, s prchavou pravdivou hodnotou: môže to byť pravda teraz, ak si to želáme, predsa však by to mohla byť nepravda o malý moment neskôr, v prípade ak si to neželáme, s tým, že

⁴⁵ Ohľadom epistemologických pohľadov takýchto predchodcov ako J.B. Say, Nassau W. Senior, J.E. Carines, John Stuart Mill, Carl Menger a Friedrich von Wieser pozrite Ludwig von Mises, *Epistemological Problems of Economics*, str. 17-23; tiež Murray N. Rothbard, "Praxeology: The Methodology of Austrian Economics," v Edwin Dolan, ed., *The Foundations of Modern Austrian Economics* (Kansas City: Sheed and Ward, 1976).

⁴⁶ Navyše k Misesovým prácam citovaných na začiatku tejto kapitoly a literatúry spomenutej v poznámke 40, pozrite Murray N. Rothbard, *Individualism and the Philosophy of the Social Sciences* (San Francisco: Cato Institute, 1979); k veľkolepej filozofickej kritike empirickej ekonómie pozrite Hollis a Hell, *Rational Economic Man*; ako osobito hodnotné všeobecné obrany racionalizmu ako proti empirizmu a relativizmu -- bez spojitosti s ekonómiou -- pozrite Blanshard, *Reason and Analysis*; Kambertel, *Erfahrung und Struktur*.

⁴⁷ K vypracovanej obrane epistemologického dualizmu pozrite tiež Apel, *Transformation der Philosophie*, 2 ročník, a Habermas, *Zur Logik der Sozialwissenschaften*.

nikto nikdy nevie nič o tom, či si to želáme alebo nie. A ešte, ak by bol toto status základnej historizujúcej premisy, nebolo by to tiež samozrejme kvalifikované ako epistemológia. Historizmus by nám nebol dával žiadny dôvod, prečo by sme mali veriť hocktorému z dôvodov. Ak by bol predsa len základný výrok historizmu prijatý ako nemenne pravdivý, potom by bol taký výrok o konštantnej podstate historických a ekonomických javov v rozpore s jeho vlastnou doktrínou popierajúcou akékoľvek takéto konštanty. Okrem toho, historici -- a dokonca ich moderný potomkovia, hermeneutici -- tvrdia, že historické a ekonomické udalosti sú iba subjektívne výtvyry, neobmedzené žiadnymi objektívnymi faktormi, je dokázaná nepravda prostredníctvom úplného výroku, ktorý tvrdenie robí. Samozrejme, historik musí prijať tento úplný výrok ako zmysluplný a pravdivý; musí predpokladať prehlásiť niečo špecifické o niečom, skôr ako iba vysloví nezmysluplné zvuky ako abra-ka-dabra. Avšak, ak je toto dôvod, potom musí byť jeho výrok jasne prijatý ako obmedzený niečím mimo sféru arbitrárnych subjektívnych výtvyrov. Samozrejme, môžem povedať, čo hovorí historik v Angličtine, Nemčine alebo Čínštine alebo v akomkoľvek inom jazyku v akom si želám, pretože historické a ekonomické výrazy a interpretácie môžu byť správne považované len ako úplne subjektívne výtvyry. Ale čokoľvek poviem v akomkoľvek jazyku si vyberiem, musí byť prijaté ako obmedzené prostredníctvom nejakého základného výrokového zmyslu môjho tvrdenia, ktoré je rovnaké pre hocaký jazyk a existuje úplne nezávisle od akejkoľvek lingvistickej formy, v ktorej by mohlo byť vyjadrené. A v rozpore s historickou domnienkou, existencia takéhoto obmedzenia nie je taká, že by s ním mohol niekto prijateľne disponovať podľa priania. Skôr je objektívne v tom, že ju môžeme pochopiť ako logicky nevyhnutný predpoklad pre povedanie vôbec hocičoho zmysluplného, ako opak k produkovaniu úplne nezmyselných zvukov. Historik by si nemohol robiť nárok na povedanie hocičoho, ak by to nebolo pre fakt, že jeho vyjadrenia a interpretácie sú vlastne obmedzované zákonmi logiky ako úplný predpoklad zmysluplných výrokov ako takých⁴⁸.

S takýmto vyvrátením dôkazov empirizmu a historizmu Mises upozorňuje, že nároky racionálnej filozofie sú úspešne znovuustanovené, a prípad je urobený pre možnosť apriori pravdivých výrokov, ako tých akými sa zdá byť ekonomika. Vlastne, Mises explicitne požaduje jeho vlastné epistemologické vyšetovanie, ako pokračovanie práce západnej racionálnej filozofie. S Leibnizom a Kantom ustanovuje protiklad tradícii Locka a Huma⁴⁹. Pridáva sa k Leibnizovi, keď odpovedá Lockeho známemu vyhláseniu "nič nebolo v rozume, čo predtým nebolo v zmysloch," s jeho rovnako známym vyhlásením "mimo rozumu samotného." A rozpoznáva svoju úlohu ako filozofa ekonómie ako striktne analogického ku Kantovmu typu filozofa čistého rozumu, tj., epistemológie. Ako Kant, Mises chce demonštrovať existenciu pravdivých apriori syntetických výrokov, alebo výrokov, ktorých pravdivá hodnota môže byť definitívne ustanovená, bez prostriedkov formálnej logiky a pozorovaní.

Moja kritika empirizmu a historizmu dokázala všeobecné racionálne tvrdenie. To dokázalo, že my skutočne vlastníme znalosti, ktoré neboli odvodené z pozorovania a predsa sú obmedzené objektívnymi zákonmi. V skutočnosti, naše popretie empirizmu a historizmu obsahuje takéto apriori syntetické znalosti. Predsa len čo takto o konštruktívnej úlohe zobrazenia toho, že ekonomické výroky -- také ako zákon hraničnej užitočnosti a kvantitatívna teória peňazí -- sú kvalifikované ako tento typ znalostí? Aby sme tak urobili, Mises upozorňuje v súlade s ostrou kritikou tradične formulovanou racionálnymi filozofmi, ekonomické výroky musia splňať dva predpoklady: po prvé, musí byť možné ukázať, že nie sú odvodené z pozorovaných údajov, pozorované údaje môžu len odhaliť okolnosti ako sa stali; neexistuje nič vo výroku, že by indikoval prečo musia veci byť spôsobom akým sú. Namiesto toho, musia ekonomické výroky zobrazovať, že sú založené na reflektívnom

⁴⁸ O tomto pozrite osobitne Hoppe, "In defense of Extreme Rationalism."

⁴⁹ Pozrite Mises, *The Ultimate Foundation of Economic Science*, str.12.

rozpoznávaní, v našom pochopení seba samých ako poznávajúcich subjektov. A po druhé, toto reflektívne pochopenie musí dávať určité výroky ako samozrejmé materiálne axiómy. Nie v takom zmysle, že také axiómy by mali byť samozrejmé v psychologickom zmysle, ktorý je, že niekto si ich musí byť ihneď vedomý, alebo že ich pravdivosť závisí na psychologickom pociť presvedčenia. Naopak, ako Kant pred ním, Mises veľmi zdôrazňuje fakt, že je to zvyčajne vyžaduje omnoho viac snaženia sa, aby sa objavili takéto axiómy, než vyžaduje objaviť nejaké pozorované pravdy, také, akože listy stromu sú zelené, alebo že som vysoký 6 stôp a 2 inče⁵⁰. Čo robí skôr tieto výroky samozrejmými materiálnymi axiómami je fakt, že nikto nemôže poprieť ich platnosť bez vnútorného rozporu, pretože pri snažení sa o ich popretie, práve postuluje ich platnosť.

Mises zdôrazňuje, že oba požiadavky sú splnené tým, čo nazýva axiómou konania, tj., výrok, že ľudia konajú, čím prejavujú úmyselné správanie sa⁵¹. Samozrejme, táto axióma nie je odvodená z pozorovania, -- existujú len pohyby tela, ktoré sú pozorovateľné, ale žiadne také okolnosti ako konanie -- ale pochádza z reflektívneho pochopenia. A toto pochopenie je vlastne výrok zrejmy sám osebe. Jeho pravdivosť nemôže byť popretá, pretože popretie bude kategorizované samo ako konanie. Ale nie je to len číro banálne? A čo má ekonómia s tým robiť? Predtým bolo samozrejme rozpoznané, že ekonomické koncepty ako ceny, náklady, produkcia, peniaze, úver, atď., mali niečo spoločné s faktom, že existovali konajúci ľudia. Ale, že celá ekonómia by mohla byť založená a znovu obnovená na základe takého triviálneho výroku a ako by to mohlo byť, je určite hocičím len nie jasným. Je to jeden z Misesových najväčších úspechov, že ukázal precízne toto: že existujú nahliadnutia zahrnuté v tejto, psychologicky povedané, triviálnej axióme konania, ktoré neboli tak isto samé psychologicky samozrejmé; a že sú to práve tieto nahliadnutia, ktoré poskytujú základy pre ekonomické teóremy ako pravdivé apriori syntetické výroky.

Určite nie je psychologicky samozrejmé, že s každým konaním sleduje konajúci cieľ; a že čokoľvek môže byť tento cieľ, fakt, že bol sledovaný konajúcim odhaľuje, že tento cieľ musí mať priradenú relatívne vyššiu hodnotu ako hocaký iný cieľ konania, o ktorom mohol konajúci premýšľať na začiatku svojho konania. Nie je samozrejmé, že aby konajúci dosiahol svoj najvyššie hodnotený cieľ musí interferovať [konat' protichodne] alebo sa rozhodnúť neinterferovať -- čo je vlastne tiež úmyselné konanie -- skoršie v čase, aby vyprodukoval neskorší výsledok; ani nie je zrejmé, že takéto konanie pravidelne obsahuje zapojenie niektorých vzácných statkov [prostriedkov] -- aspoň tých ako je telo konajúceho, jeho životný priestor a čas zahrnutý v konaní. Nie je samozrejmé, že potom tieto prostriedky musia mať tiež hodnotu pre konajúceho -- hodnotu odvodenú z takéhoto cieľa -- pretože konajúci musí považovať ich zapojenie ako nevyhnutné, aby efektívne dosiahol cieľ; a že konania môžu byť vykonávané len postupne, vždy vyžadujúce voľbu, tj., uznať, že jeden smer konania, ktorý v nejakom danom čase sľubuje najvyššie hodnotený výsledok vzhľadom ku konajúcemu a vylúčiť v rovnakom čase sledovanie iných, menej hodnotených cieľov. Nie je automaticky jasné, že ako výsledok voľby a preukázania preferencií jednému cieľu pred druhým -- pri neexistencii schopnosti uvažovania všetkých cieľov súbežne -- každé jedno konanie obsahuje pôsobenie nákladov, tj., opustenie hodnoty pridanej k najvyššie hodnotenému alternatívnemu cieľu, ktorý nemôže byť realizovaný, alebo ktorého realizácia musí byť odložená, pretože prostriedky nevyhnutné na jeho dosiahnutie sú viazané v produkcii iného, dokonca vyššie hodnoteného cieľa. A na záver, nie je samozrejmé, že na začiatku musí byť každý cieľ konania považovaný za cenný viac pre konajúceho ako sú jeho náklady a schopnosť dosiahnuť zisk, tj., výsledok, ktorého hodnota je hodnotená vyššie ako hodnota ušlej príležitosti a ešte, že každé konanie je tiež pravidelne ohrozované možnosťou straty, ak

⁵⁰ Pozrite Kant, *Kritika čistého rozumu*, str. 45; Mises, *Human Action*, str.38.

⁵¹ o nasledovnom pozrite podrobne Mises, *Human Action*, kapitola 4; Murray N.Rothbard, *Man, Economy, and State* (Los Angeles: Nash, 1962), kapitola 1.

konajúci zistí, v retrospektíve, že v rozpore s jeho očakávaniami vskutočnosti dosiahol výsledok, ktorý má menšiu hodnotu, ako by bola mala alternatíva, ktorej sa zriekol.

Všetky tieto kategórie, ktoré poznáme ako jadro ekonómie -- hodnoty, výsledky, prostriedky [statky], preferencie, náklady, zisk a strata -- sú obsiahnuté v axióme konania. Ako axióma sama, nie sú odvodené z pozorovania. Že je niekto schopný interpretovať pozorovania v termínoch takýchto kategórii, skôr vyžaduje, aby niekto už vedel, čo znamená konať. Nikto, kto nie je konajúci, by im nemohol porozumieť, keďže nie sú "dané" a pripravené na to, aby boli pozorované, ale pozorovacia skúsenosť je rolou v týchto termínoch tak, ako je interpretovaná konajúcim. Tieto kategórie a ich vzájomné vzťahy neboli zvyčajne obsiahnuté v axióme konania, ale len čo bolo jasné, že sú obsiahnuté, a ako sú obsiahnuté v axióme konania, nikto viac nemal problémy s ich rozpoznávaním ako apriori pravdivých v rovnakom zmysle ako axiómu samotnú. Pre ktorýkoľvek pokus vyvrátiť platnosť toho, čo Mises rekonštruoval ako obsiahnuté v absolútnom koncepte konania, by musel byť takýto pokus zameraný na cieľ, vyžadoval by prostriedky, vylučoval by iné smery konania, vyvolával by náklady, vystavil by konajúceho možnosti dosiahnutia alebo nedosiahnutia požadovaného cieľa a tým by ho vystavil zisku alebo strate. Tým, je zjavne nemožné, dokonca diskutovať, alebo vyvracať platnosť Misesovho nahliadnutia. V skutočnosti reálna existencia situácie, v ktorej by kategórie konania prestali pôsobiť, by sama nemohla byť pozorovaná, alebo popisovaná, pretože robiť pozorovania, alebo o nich hovoriť, je vlastne konaním.

Všetky pravdivé ekonomické výroky, a to je to, o čom vlastne praxeológia je a čo obsahuje Misesove skvelé zistenie, môžu byť dedukované prostriedkami formálnej logiky z tejto nesporne pravdivej materiálnej znalosti vzhľadom na zmysel konania a jej kategórie. Presnejšie, všetky pravdivé ekonomické teorémy obsahujú (a) pochopenie zmyslu konania, (b) situáciu alebo situačnú zmenu -- prijatú ako danú alebo identifikovanú ako danú -- popísanú v termínoch kategórii konania a (c) logické dedukcie dôsledkov -- opäť v termínoch takýchto kategórii -- ktoré pre konajúceho patria k výsledku z tejto situácie alebo situačnej zmeny. Zákon hraničnej užitočnosti, napríklad⁵², vyplýva z nášho nesporného pochopenia faktu, že každý konajúci vždy preferuje, čo ho uspokojuje viac nad tým, čo ho uspokojuje menej, plus, predpoklad, že je konfrontovaný so vzrastom ponuky tovaru (vzácného prostriedku), ktorého jednotky považuje ako rovnako uspokojujúce, ďalšou dodatočnou jednotkou. Odtiaľto vyplýva s logickou nevyhnutnosťou, že táto dodatočná jednotka môže byť potom prijatá ako prostriedok pre odstránenie nepokoja a ktorá je považovaná za menej urgentnú, ako naposledy hodnotený cieľ, ktorý bol predtým uspokojený jednotkou takéhoto tovaru. Za predpokladu, že neexistuje žiadna chyba v procese dedukcie, výsledok, ktorý ekonomické uvažovanie dáva, nijak odlišné v prípade hocakých ďalších ekonomických výrokov od prípadu zákona hraničnej užitočnosti, musí byť apriórne platné. Táto platnosť výrokov sa napokon vracia k ničomu inšiemu, ako k nespornej axióme konania. Myslieť si, ako to robia empirici, že tieto výroky vyžadujú kontinuálne empirické testovanie pre ich potvrdenie platnosti, je absurdné a je to znakom jasného intelektuálneho zmätenia. A nie je o nič absurdnejšie a zmätenejšie veriť, ako to robí historizmus, že ekonomika nemá čo povedať o konštantných a nemenných vzťahoch, ale sa zaoberá iba historicky náhodnými udalosťami. A tak zmysluplne hovoriť, je dokázať takýto výrok za nesprávny, keďže už vôbec hovorenie hocičo zmysluplného predpokladá konanie a poznatky významu kategórii konania.

III

⁵² O zákone hraničnej užitočnosti pozrite Mises, *Human Action*, str. 119-27 a Rothbard, *Man, Economy, and State*, str. 268-71.

Toto postačí ako vysvetlenie Misesovej odpovede na otázku o základoch ekonómie. Mal by som sa teraz pustiť do vysvetľovania svojho druhého cieľa: vysvetlenia prečo a ako praxeológia tiež poskytuje základy epistemológie. Mises si bol tohoto vedomý a bol presvedčený o veľkej dôležitosti tohoto zistenia pre racionálnu filozofiu. Predsa však Mises nespracoval túto záležitosť v systematickej forme. Neexistuje viac ako pár stručných poznámok zaoberajúcich sa týmto problémom, roztrúsenými cez jeho masívny súbor písania⁵³. Preto musím v nasledovnom skúsiť položiť nové základy.

Moje vysvetľovanie by som mal začať predstavením druhej apriórnej axiómy a objasniť jej vzťah k axióme konania. Takéto pochopenie je kľúčom k vyriešeniu nášho problému. Druhá axióma sa tiež nazýva "apriorita argumentácie," ktorá udáva, že ľudia sú schopný argumentovať a teda vedieť zmysel pravdy a právoplatnosti⁵⁴. Ako v prípade axiómy konania, toto poznanie nie je odvodené z pozorovania: existuje len slovné správanie sa, ktoré je pozorovateľné a je nevyhnutné prednostné reflektívne rozoznávanie, aby sa dalo interpretovať také správanie sa, ako sú zmysluplné argumenty. A platnosť tejto axiómy, ako axiómy konania, je nesporná. Je nemožné poprieť, že niekto môže argumentovať, pretože úplne popretie toho, by bolo takisto argumentom. V skutočnosti, by nikto nemohol dokonca potichu povedať niekomu inému "Nemôžem argumentovať," bez toho, aby práve týmto nepoprel sám seba. Nemôže sa argumentovať, že niekto nemôže argumentovať. Tiež sa nemôže diskutovať poznanie toho, čo znamená udávať na pravú mieru, alebo udávať platnosť tvrdenia bez implicitného tvrdenia negácie tohoto výroku ako pravdivého.

Nie je ťažké zistiť, že obe apriórne axiómy -- konania a argumentácie -- sú veľmi tesne prepojené. Na jednej strane, sú konania fundamentálnejšie ako argumentácie s čím sa existencia myšlienky platnosti vynára, pretože argumentácia je len podskupinou konania. Na druhej strane, rozpoznať čo už bolo rozpoznané vzhľadom na konanie a argumentáciu a ich vzťahy jedna k druhej, vyžaduje argumentáciu, a tak v tomto zmysle, musí byť argumentácia považovaná za fundamentálnejšiu ako je konanie: bez argumentácie by nemohlo byť povedané nič o poznaní konania. Ale potom, ako je to v argumentácii, že je odhalené zistenie, že -- kým by to nemohlo byť pochopené ako prednostné k hocakej argumentácii -- v skutočnosti možnosť argumentácie predpokladá konanie, v ktorom môže byť platnosť tvrdení len explicitne diskutovaná v zmysle argumentácie, že ak jednotlivci v robení [zist'ovaní] toho už vedia, čo znamená konať a mať poznatky obsiahnuté v konaní -- aj zmysel konania všeobecne, aj argumentácia obzvlášť musia byť myslené ako logicky nevyhnutne pretkané vlákna apriori znalostí.

Čo toto zistenie vzájomných vzťahov medzi apriori konaním a apriori argumentáciou predpokladá je nasledovné: Úloha epistemológie bola tradične považovaná ako formulovanie toho, čo môže byť poznané ako apriori pravdivé a tiež to, čo môže byť apriori poznané ako to, čo nemôže byť subjektom apriori znalostí. Rozlíšenie, aké sme práve urobili, že znalostné nároky sú ustanovené a vznesené v smere argumentácie a že toto je preto nepopierateľné, a [na základe toho sa] môže teraz rekonštruovať úloha epistemológie presnejšie ako formulovanie týchto výrokov, ktoré sú argumentačne nesporné v tom, že ich pravdivosť je už obsiahnutá v úplnom fakte niekoho argumentácie a tak nemôžu byť popreté argumentačne; a

⁵³ Mises píše: "Znalosti sú nástrojom konania. Ich funkcia je poradiť človeku ako pristúvať k jeho snaženiu sa pri odstraňovaní nepokoja. ... Kategória konania je základnou kategóriou ľudských znalostí. Obsahuje všetky kategórie logiky a kategóriu regularity i kauzality. Obsahuje kategóriu času i hodnoty. ... V konaní, myseľ individua vidí seba ako rozdielnu od svojho okolia, vonkajšieho sveta a skúša študovať toto prostredie, aby ovplyvnila smer udalostí, ktoré sa dejú v ňom" (*The Ultimate Foundation of Economic Science*, str. 35-36). Alebo: "Aj a priori myslenie aj rozmyšľanie na jednej strane, aj ľudské konanie na strane druhej sú prejavmi mysle ... Rozum a konanie sú rovnocenné a homogénne, dva aspekty rovnakého javu" (ibid. Str. 42). Avšak tu opúšťa viac menej tento predmet skúmania a uzatvára, že "nie je sférou praxeológie skúmať vzťahy myslenia a konania" (*Human Action*, str.25).

⁵⁴ o a priori argumentácii pozrite tiež K.O. Apel, *Transformation der Philosophie*, zväzok 2.

zobrazovať rozsah takých apriori znalostí zo sféry výrokov, ktorých platnosť nemôže byť ustanovená týmto spôsobom, ale vyžaduje dodatočné, podmienené informácie pre potvrdenie ich platnosti, alebo že nemôžu byť potvrdené vôbec a tak sú vlastne iba metafyzickými výrokmí v pejoratívnom zmysle termínu metafyzika.

No čo je obsiahnuté v úplnom fakte argumentácie? Je to k tejto otázke, ktorej náš náhľad do nerozuzliteľného vzájomného vzťahu medzi apriórnou argumentáciou a apriórnym konaním, poskytuje odpoveď: Na úplne všeobecnej úrovni, nemôže byť popreté argumentačne, že argumentácia predpokladá konanie a že argumenty a znalosti zahrnuté v nich, sú tými od konajúceho. A potom špecifickejšie nemôže byť popreté, že samotné znalosti sú kategóriou konania; že štruktúra znalostí musí byť obmedzená vlastnou funkciou, ktorú znalosti spĺňajú v rámci štruktúry kategórií konania; a že existencia takých štruktúrálnych obmedzení nemôže byť nikdy vyvrátená žiadnymi znalosťami akéhokoľvek druhu.

Je to v tomto zmysle, že náhľad obsiahnutý v praxeológii musí byť považovaný ako poskytujúci základy epistemológie. Znalosti sú dosť rozdielnou kategóriou od tých, ktoré som vysvetľoval skôr -- od cieľov a prostriedkov. Ciele, ktoré sa snažíme dosiahnuť prostredníctvom nášho konania, a prostriedky, ktoré používame, aby sme dosiahli ciele, sú oboje vzácnymi hodnotami. Hodnoty pripojené k našim cieľom sú podliehajúce spotrebovaniu a sú vyčerpané a zničené v spotrebe a tým musia byť navždy znovu produkované. A zapojené prostriedky sa musia tiež šetriť. Toto už však neplatí pre znalosti -- bez ohľadu na to, či ich niekto považuje za prostriedky alebo ciele v nich samotných. Samozrejme, získanie znalostí vyžaduje vzácne zdroje -- aspoň niekoho telo a čas. Len čo sú však znalosti získané, nie sú už vzácne. Nemôžu byť ani spotrebované, ani nie sú službami, ktoré môžu byť predložené ako prostriedky podliehajúce vyčerpaniu. Len čo, sa stanú nevyčerpatelným zdrojom, začleňujú navždy trvácnu poskytovanú hodnotu, ktorá nie je jednoducho zabudnutá⁵⁵. Predsa však nie sú znalosti voľným tovarom v rovnakom zmysle, ako je za normálnych okolností voľným statkom vzduch. Namiesto toho, sú kategóriou konania. Nie sú len mentálnou zložkou každého konania, na rozdiel od vzduchu, ale čo je dôležitejšie, znalosti, a nie vzduch, podliehajú hodnoteniu, čím je povedané, že musia dokázať naplniť pozitívnu funkciu pre konateľa v rámci invariantných obmedzení kategorickej štruktúry konaní. Je úlohou epistemológie objasniť, čo tieto obmedzenia sú a čo tým pádom môže niekto vedieť o štruktúre znalostí ako takých.

Kým by takéto rozoznanie praxeologických obmedzení o štruktúre znalostí nemohlo nikoho ihneď napadnúť vo svojej vlastnej veľkej dôležitosti, má to niektoré veľmi významné dôsledky. Prvá vec je, že vo svetle tohoto zistenia sa vraciame k problému racionálnej filozofie nájsť jej odpoveď. Bola to zvyčajná hádka s racionalizmom v Leibnizovsko-Kantovskej tradícii, že sa zdalo, že racionalizmus obsahuje určitý druh idealizmu. Uvedomením si toho, že apriori pravdivé výroky nemohli byť odvodené z pozorovaní, racionalizmus odpovedal problému ako mohli byť potom možné apriori znalosti prostredníctvom adoptovania modelu aktívnej mysle, ako opaku k empirickému modelu pasívnej, akoby zrkadlovej mysle v tradícii Locka a Huma. Podľa racionálnej filozofie, apriori pravdivé výroky mali svoj základ v úkonoch princípov myslenia, ktoré sa nemohli pochopiť inak ako pôsobiace; boli založené v kategóriách aktívnej mysle. Teraz, ako až príliš dychtivo poukazovali empiristi, zvyčajná kritika takejto pozície je, že ak by bolo vlastne toto prípadom, nemohlo by byť vysvetlené prečo takéto mentálne kategórie mohli obsiahnuť realitu. Skôr by bol niekto nútený akceptovať absurdný idealistický predpoklad, že realita by musela formulovať vytváranie mysle, aby sa mohlo tvrdiť, že apriori znalosti mohli začleniť hocikakú informáciu o štruktúre reality. A samozrejme, takýto výrok sa zdal zdôvodniteľným, keď čelil programovým výrokom racionálnych filozofov, podobných ako nasledovný od Kanta: "Až

⁵⁵ O tomto základnom rozdiel medzi ekonomickejšími, t.j. vzácnymi zdrojmi a znalosťami pozrite tiež Mises, *Human Action*, str. 128, 661.

doposiaľ sa prijímalo, že naše znalosti sa prispôsobujú realite," namiesto toho by sa malo prijať, "že pozorovaná realita by sa mala prispôbovať našej myšli⁵⁶."

Rozpoznanie znalostí ako štrukturálne obmedzených ich úlohou v štruktúre kategórií konania, poskytuje riešenie k takýmto sťažnostiam. Akonáhle si toto uvedomíme, všetky idealistické návrhy racionalistickej filozofie zmiznú a epistemologické tvrdenie, že apriori pravdivé výroky existujú, sa stáva namiesto toho realistickou epistemológiou. Pochopené ako obmedzené kategóriou konania, je zdanlivo nepremostiteľná priepasť medzi mentálnym na jednej strane a skutočným, vonkajším fyzickým svetom na strane druhej, premostená. Takto obmedzené apriori znalosti musia byť ako mentálnymi pojmami, tak i refleksiou štruktúry reality, pretože ako sa hovorí, je to len prostredníctvom konaní, že myseľ prichádza do kontaktu s realitou. Konanie je poznávaco riadené usporadúvanie fyzického tela vo fyzickej realite. A tak nemôže byť žiadnych pochybností, že apriori znalosti, považované ako náhľad do štruktúrneho obmedzenia uvaleného na znalosti považované ako znalosti konajúceho, musia vlastne korešpondovať s podstatou vecí. Realistický charakter takýchto znalostí by sa nebol prejavil samotne len vo fakte, že niekto by nemohol *myslieť*, že by to mohlo byť inak, ale vlastne, že by nikto nemohol zrušiť pravdivosť tohto.

Existujú ešte špecifickejšie implikácie obsiahnuté v rozpoznaní praxeologických základov epistemológie -- odhliadnuc od tej všeobecnej, že v substituovaní modelu mysle konajúceho, konanie prostriedkami fyzického tela pre tradičný racionalistický model aktívnej [konajúcej] mysle, sa apriori znalosti stávajú ihneď realistickými znalosťami (vlastne tak realistickými, že môžu byť pochopené ako doslova neschopné zrušenia). Špecifickejšie, vo svetle tohoto náhľadu je daná rozhodujúca podpora k tým žalostne pár racionalistom-filozofom, ktorý sa -- oproti empirizmu *Zeitgeist* -- tvrdojšie udržiavajú na rôznych filozofických frontoch, že apriori pravdivé výroky o skutočnom svete sú možné⁵⁷. Ďalej vo svetle rozpoznaní praxeologického obmedzenia znalostí týchto rôznych racionalistických snažení sa, stáva sa systematicky integrovaná v jedno, zjednotené telo racionálnej filozofie.

V explicitnom pochopení znalostí, ako je zobrazené v argumentácii, ako vlastnej kategórie konania, sa ihneď stáva jasným, prečo stále racionalistické tvrdenie, že zákony logiky -- začínajúc tu s najzákladnejšími, tj., výpovedná logika spojok ("a", "alebo", "ak-tak", "bez") a quantors ("existuje", "všetko", "niekoľko") -- sú apriori pravdivé výroky o realite a nie iba verbálne podmienky vzhľadom na transformačné pravidlá náhodne vybraných znakov, ako by to mali formalisti-empirici, je vlastne správne. Sú rovnako zákonmi myslenia tak i reality, pretože sú zákonmi, ktoré majú svoje definitívne základy v konaní a nemohli by byť zrušené žiadnym konajúcim. V každom jednom konaní, identifikuje konajúci niektoré špecifické situácie a kategorizuje konanie skôr jedným spôsobom ako druhým, aby bol schopný vybrať si. To je to, čo úplne vysvetľuje štruktúru dokonca najelementárnejších výrokov (ako "Sokrates je muž") obsahujúcich správne pomenovanie, alebo nejaké identifikujúce výrazy pre pomenovanie alebo identifikovanie niečoho, a prediktát prijať alebo poprieť niektoré špecifické charakteristiky pomenovaných alebo identifikovaných objektov; a ktorý vysvetľuje

⁵⁶ Immanuel Kant, *Kritika čistého rozumu*, str. 25. Či je alebo nie je takáto interpretácia kantovej epistemológie vlastne správna je samozrejme úplne odlišná vec. Objasnenie tohoto problému tu nie je cieľom. O aktivistickej a konštruktivistickej interpretácii Kantovej filozofie pozrite F.Kambartel, *Erfahrung und Struktur*, kapitola 3, tiež Hoppe, *Handeln und Erkennen* (Bern: Lang, 1976).

⁵⁷ Ako dodatok k prácam spomenutým v poznámke 46 pozrite Brand Blanshard, *The Nature of Thought* (London: Allen and Unwin, 1921); M. Cohen, *Reason and Nature* (New York: Harcourt, Brace, 1931); taktiež, *Preface to Logic* (New York: Holt, 1944); A. Pap, *Semantics and Necessary Truth* (New Haven: Yale university Press, 1958); S. Kripke, "Naming and Necessity," v D. Davidson and G.Harman, eds., *Semantics of Natural Language* (New York: Reidel, 1972); H.Dingeler, *Die Ergreifung des Wirklichen* (Frankfurt/M.: Suhrkamp, 1969); taktiež, *Aufbau der Exakten Fundamentalwissenschaft* (Munich: Eidos, 1964); W. Kamlah and P. Lorenzen, *Logische Propädeutik Mannheim*: (Mannheim: Bibliographisches Institut, 1968); P. Lorenzen, *Methodisches Denken* (Frankfurt/M.: Suhrkamp, 1968); taktiež, *Normative Logic and Ethics* (Manheim: Bibliographisches Institut, 1969); K.O. Apel, *Transformation der Philosophie*.

základy logiky: zákony totožnosti a protirečenia. A je to tento univerzálny znak konania a vyberania si, ktorý tiež vysvetľuje naše chápanie kategórii "existuje", "všetko", a nepriamo "niekoľký," ako aj "a", "alebo", "ak-tak" a "bez"⁵⁸. Nieкто by mohol samozrejme povedať, že niečo môže byť "a" a "ne-a" v rovnakom čase, alebo že "a" znamená skôr toto než niečo inšie. Ale nikto nemôže poprieť zákon kontradikcie; a nikto nemôže poprieť reálnu definíciu "a". Jednoducho silou konania fyzickým telom vo fyzickom priestore vždy schválime zákon kontradikcie a vždy zobrazíme naše pravdivé konštruktívne znalosti zmyslu "a" a "alebo."

Podobne sa teraz tiež stáva rozoznateľné elementárne usudzovanie existencie aritmetiky ako apriórnej a predsa aj empirickej disciplíny, ako ju racionalisti vždy chápali. Prevládajúca empiricko-formalistická ortodoxia chápe aritmetiku ako manipuláciu ľubovoľne definovaných znakov podľa ľubovoľne dohodnutých transformačných pravidiel, a tým úplne prázdnu akémukoľvek empirickému zmyslu. Tento názor, ktorý zjavne nerobí aritmetikou ničím inším, len hrou, pričom by mohla byť akokoľvek zručná, o úspešnej aplikovateľnosti aritmetiky vo fyzike, je intelektuálnym trápením. Vlastne empiristi-formalisti by tento fakt vždy vysvetľovali ako jednoducho zázračnú vec. Že to nie je žiadny zázrak, sa vlastne stáva jasným ihneď, ako je pochopený praxeologický alebo -- používajúc terminológiu jedného z najznámejších racionalistických filozofov-matematikov Paula Lorenzena a jeho školy -- operatívny alebo konštruktivistický charakter aritmetiky. Aritmetika a jej charakter ako apriórnej syntetickej intelektuálnej disciplíny je zakorenený v našom chápaní opakovania, opakovania konania. Presnejšie, spočíva to na našom chápaní významu "robiť toto -- a robiť to opäť, začínajúc z existujúceho výsledku." A aritmetika sa potom zaoberá reálnymi vecami: konštruovanými alebo konštruktívne identifikovanými jednotkami niečoho. Demonštruje aké vzťahy sú držať medzi takýmito jednotkami kvôli skutočnosti, že sú konštruované podľa pravidiel opakovania. Ako Paul Lorenzena detailne demonštroval, nie všetko čo v súčasnosti

⁵⁸ O racionalistickej interpretácii logiky pozrite Balnshard, *Reason and Analysis*, kapitoly 6, 10; P. Lorenzen, *Einführung in die operative Logik und Mathematik* (Frankfurt/M.: Akademische Verlagsgesellschaft, 1970); K. Lorenz, *Elemente der Sprachkritik* (Frankfurt/M.: Suhrkamp, 1970); taktiež, "Die dialogische Rechtfertigung der effektiven Logik," v: F. Kambartel and J. Mittelstrass, eds., *Zum normativen Fundament der Wissenschaft* (Frankfurt/M.: Athenäum, 1973).

O výpovednom charaktere jazyka a skúsenosti, obzvlášť pozrite, W.Kamlah and P. Lorenzen, *Logische Propädeutik*, kapitola 1; P. Lorenzen, *Normative Logic and Ethics*, kapitola 1. Lorenzen píše: "Nazývam zvykom konvenciu, ak poznám inú zvyklosť, ktorú by som mohol akceptovať namiesto nej. ... Avšak nepoznám iné správanie sa, ktoré by mohlo nahradiť používanie elementárnych viet. Ak by som neakceptoval správne názvy a predikáty, nemohol by som vedieť, ako vôbec hovoriť. ... Každý správny názov je konvencia ... ale používanie správnych názvov ako takých, konvencia nie je: je to unikátny vzor lingvistického správania sa. Týmpádom, ho budem nazývať "logické." Rovnako je to s predikátmi. Každý predikát je konvencia. Je to ukázané existenciou viac ako jedného prírodného jazyka. Ale všetky jazyky používajú predikáty" (ibid., str. 16) Pozrite tiež J Mittelstrass, "Die Wiederkehr des Gleichen," *Ratio* (1966).

O zákone totožnosti a protirečenia pozrite obzvlášť B. Blanshard, *Reason and Analysis*, str. 276ff, 246ff.

O kritickom hodnotení 3- alebo viac-platných logík, buď ako nezmyselný symbolický formalizmus alebo ako logicky predpokladané pochopenie tradičnej dvoj-platnej logike pozrite W. Stegmüller, *Hauptströmungen der Gegenwartsphilosophie*, zväzok 2 (Stuttgart: Kröner, 1975), str. 182-91; B. Blanshard, *Reason and Analysis*, str. 269-75. Vzhľadom na napr. viac-platnú alebo otvoreno-štruktúrovanú logiku, navrhovanú F. Waismannom, Blanshard poznamenáva: "Môžeme len súhlasiť s Dr. Waismannom -- a s Hegelom - - že čierno-biele rozdiely formálnej logiky sú dosť neadekvátne žijúcim myšlienkam. Ale prečo by niekto mal povedať, ako Dr. Weismann hovorí, že v adpotovaní viac diferenciacnej logike niekto adpotuje alternatívny systém, ktorý je nekompatibilný s čierno-bielou logikou? Čo vlastne urobil je rozpoznanie počtu gradácii v rámci staršieho významu slova "nie" (bez)." Nepochybujeme, že takéto gradácie existujú a vlastne omnoho viac ako má on záujem rozpoznať. Ale prečistenie staršej logiky, nie je jej zrušenie. Je stále pravdou, že farba, ktorú som videl včera bola buď určená odtieňom žltej alebo nebola, aj keď myslieť "nie" by mohlo zahrnúť množstvo aproximácii a i napriek tomu nebudem nikdy vedieť, ktorý odtieň to bol, ktorý som videl. (ibid., str. 273-74).

predstavuje matematiku môže byť konštruktívne zistené -- a tieto časti by potom samozrejme mali byť rozoznateľné tým, čím sú: epistemologicko zbytočnými symbolickými hrami. Ale všetky matematické nástroje, ktoré sú teraz zapojené vo fyzike, tj., nástroje klasickej analýzy, môžu byť konštruktívne odvodené. Nie sú empiricky prázdny symbolizmom, ale pravdivými výrokmi o realite. Používajú sa ku všetkému do tej miery, do akej obsahujú jednu alebo viac rozličných jednotiek a do tejto miery, do akej sú tieto jednotky konštruované alebo identifikované ako jednotky, prostredníctvom procedúry "urob to opäť, skonštruuj alebo identifikuj jednotku opakovaním predchádzajúcej operácie"⁵⁹. "Opäť môže niekto samozrejme povedať, že $2 + 2$ sú niekedy 4, ale niekedy 2 alebo 5, a i v pozorovanej realite, aplikovaním tohoto na levy plus jahňatá alebo králiky, by to mohla byť pravda⁶⁰, ale v realite konania, v identifikovaní alebo konštruovaní týchto jednotiek v opakujúcich sa operáciách, pravdivosť, že $2 + 2$ nie je nikdy nič inšie ako 4, nemôže byť vyvrátená.

Ďalej staré racionalistické požiadavky, že geometria, tj. Euklidovská geometria je apriórna a že dokonca včleňuje empirické znalosti o priestore, sa tiež podporuje v pohľade nášho náhľadu do praxeologických obmedzení o znalostiach. Od objavenia ne-Euklidovských geometrií a obzvlášť od Einsteinovej teórie relativity gravitácie, je prevládajúca pozícia vzhľadom na geometriu opäť raz empirická a formalistická. Považuje geometriu, buď ako existujúcu časť empirickej aposteriórnej fyziky, alebo ako empiricky bezvýznamný formalizmus. Avšak, že geometria je, buď iba hrou alebo navždy podliehajúcou empirickému testovaniu, sa zdá byť nezlúčiteľné s faktom, že Euklidovská geometria je základom inžinierstva a konštruktérstva, a že nikto vôbec neuvažuje o takýchto výrokoch, ako len o hypoteticky pravdivých⁶¹. Rozpoznávanie znalostí ako praxeologicko-obmedzených vysvetľuje, prečo nie je empiricko-formalistický pohľad správny a prečo empirický úspech Euklidovskej geometrie nie je nič inšie ako len náhodou. Priestorové znalosti sú tiež zahrnuté vo význame konania. Konanie je používanie fyzikálneho tela v priestore. Bez konania by nemohli existovať znalosti o priestorových vzťahoch a ani o meraniach. Meranie je uvádzanie niečoho do vzťahu ku štandardom. Bez štandardov, neexistuje meranie; a potom neexistuje meranie, ktoré by falzifikovalo štandard. Samozrejme základný štandard musí byť poskytovaný normami tvoriacimi základ konštrukcií telových pohybov v priestore a konštrukcií meracích nástrojov prostriedkami niekoho tela a v zhode s princípmi priestorovej konštrukcie včlenenej v ňom. Euklidovská geometria, ako opäť vysvetlil najmä Paul Lorenzen, nie je ničím viac, ani menej ako rekonštruovaním ideálnych noriem tvoriacich

⁵⁹ O racionalistickej interpretácii aritmetiky pozrite Blanshard, *Reason and Analysis*, str. 427-31; o konštruktivistických základoch aritmetiky pozrite obzvlášť Lorenzen, *Einführung in die operative Logik und Mathematik*; taktiež, *Methodisches Denken*, kapitoly 6,7; taktiež, *Normative Logic and Ethics*, kapitola 4; o konštruktivistických základoch klasickej analýzy pozrite P.Lorenzen, *Differential und Integral: Eine konstruktive Einführung in die klassische Analysis* (Frankfurt/M.: Akademische Verlagsgesellschaft, 1965); briliantnú všeobecnú kritiku matematického formalizmu pozrite Kambartel, *Erfahrung und Struktur*, kapitola 6, hlavne str. 236-242; o irelevancii slávnej Gödelovej teórie pre konštruktívne založenú aritmetiku pozrite P. Lorenzen, *Mathematik* (Manheim: Bibliographisches Institut, 1962); tiež Ch. Thiel, "Das Begründungsproblem der mathematik und die Philosophie," v F. Kambartel and J. Mittelstrass, ed., *Zum normativen Fundament der Wissenschaft*, hlavne str. 99-101. K. Gödelsov dôkaz -- ktorý ako dôkaz len náhodou podporuje ako podkopáva racionalistickú požiadavku možnosti *a priori* poznatkov -- len ukazuje, že program ranného formalistu Hilberta nemôže byť úspešne presadený, pretože, aby demonštroval konzistenciu určitých axiomatických teórií, musí mať niekto meta-teóriu s dokonca silnejšími prostriedkami ako tými, formalizovanými v samotnej teórii objektov. Ťažkosti formalistického programu viedli, dosť zaujímavo, starú Hilbertovu teóriu, už niekoľko rokov pred Gödelovým dôkazom z roku 1931, aby rozoznala nevyhnutnosť znovuzavedenia substatívnej interpretácie matematiky ala Kant, ktorá by dala jej axiómam základ a zdôvodnenie, že bola úplne nezávislá od akejkolvek formálnej konzistencie dôkazov. Pozrite Kambartel, *Erfahrung und Struktur*, str. 185-87.

⁶⁰ Príklady tohoto typu sú použité Karlom Popperom, aby "vyvrátil" racionalistickú myšlienku pravidiel aritmetiky ako pravidiel reality. Pozrite Karl Popper, *Conjectures and Refutations* (London : Routledge and Kegan Paul, 1969), str. 211.

⁶¹ O tomto pozrite tiež Mises, *The Ultimate Foundation of Economics Science*, str. 12-14.

základ našej konštrukcii takých homogénnych základných foriem ako bodov, línií, rovín, a vzdialeností, ktoré sú viac menej perfektné, ale vždy perfektným spôsobom zapracované alebo realizované dokonca v našich najprimitívnejších meracích nástrojoch priestoru takých, ako je pravítko. Prírodzene tieto normy a normatívne tvrdenia nemôžu byť popreté výsledkom žiadneho empirického merania. Naopak ich poznávací platnosť je odôvodnená faktom, že sú to ony, ktoré umožňujú fyzické merania v priestore. Hociaké aktuálne meranie musí už predpokladať platnosť noriem vedúcich ku konštrukcii niekoho meracích štandardov. V tomto zmysle platí, že geometria je apriórna veda; a že musí byť súbežne považovaná ako empiricky zmysluplná disciplína, pretože to nie je len úplne predbežná podmienka pre hociaký priestorový opis, je to tiež predbežná podmienka pre akékoľvek aktívne orientovanie sa v priestore⁶².

So zreteľom k rozpoznávaniu praxeologického charakteru znalostí sa tieto náhľady vzhľadom na podstatu aritmetiky a geometrie stávajú integrovanými a zasadenými do systému epistemologického dualizmu⁶³. Definitívne zdôvodnenie tejto dualistickej pozície, tj. požiadavky, že existujú dve sféry intelektuálneho pátrania, ktoré môžu byť pochopené apriori, ako vyžadujúce kategoricky rozdielne metódy spracovania a analýzy, tiež leží v praxeologickej podstate znalostí. Vysvetľuje to, prečo musíme rozlišovať medzi sférou objektov, ktorá je kategorizovaná kauzálne a sférou, ktorá je kategorizovaná namiesto toho teleologicky.

Už som stručne naznačil počas mojej diskusie o praxeológii, že *kauzalita* je kategóriou konania. Myšlienka kauzality, že existujú konštantne, časovo-invariantne pôsobiace príčiny, ktoré umožňujú zobrazovať minulé pozorovania vzhľadom na vzťahy udalostí do budúcnosti, je niečo (ako empirizmus od čias Huma poznamenáva), čo nemá absolútne žiadnu pozorovaciu základňu. Nikto nemôže pozorovať spojovací článok medzi pozorovaniami. Dokonca i keby to niekto mohol, takéto pozorovania by neboli dokazovali, že sú to časovo-invariantné pozorovania. Namiesto toho, musí byť princíp kauzality pochopený, ako obsiahnutý v našom chápaní konania, ako interferencia s pozorovaným svetom, urobený so zámerom odvrátenia "prírodných" smerov udalostí, aby produkoval iný preferovaný stav udalostí, tj., urobenie okolností, ktoré by inak neboli, reálnymi, a tým predpokladať dojem udalostí, ktoré sú spojené jedna k druhej prostredníctvom časovo-invariantne pôsobiacich príčin. Konajúci sa môže pomýliť pokiaľ ide o jeho príslušný predpoklad o tom, ktorá predchádzajúca interferencia vyprodukovala, ktorý neskorší výsledok. Ale hociaké konanie, úspešné alebo neúspešné, zmenené alebo nezmenené vo svetle svojich predchádzajúcich úspechov alebo nezdarov, predpokladá, že existujú konštantne prepojené udalosti *ako také*, dokonca i vtedy, ak žiadna príslušná príčina pre žiadnu príslušnú udalosť nemôže byť

⁶² O a prioristickom charaktere Euklidovej geometrie pozrite Lorenzen, *Methodisches Denken*, kapitoly 8 a 9; taktiež, *Normative Logic and Ethics*, kapitola 5; H. Dingler, *Die Grundlagen der Geometrie* (Stuttgart, Enke, 1933); o Euklidovskej geometrii ako nevyhnutnom predpoklade objektivity, tj., intersubjektívnej komunikatívnosti, merania a obzvlášť akékoľvek empirickej verifikácie ne-Euklidovských geometrií (presa len, šošovky ďalekohľadov, ktoré sa používajú na potvrdenie Einsteinovej teórie vzhľadom na ne-Euklidovskú štruktúru fyzického priestoru, musia byť samé konštruované podľa Euklidovských princípov) pozrite Kambartel, *Erfahrung und Struktur*, str. 132-33, P. Janich, *Die Protophysic der Zeit* (Manheim: Bibliographisches Institut, 1969) str. 45-50; taktiež "Eindeutigkeit, Konsistenz und methodische Ordnung," v F. Kambartel and J. Mittelstrass, ed., *Zum normativen Fundament der Wissenschaft*.

Nasledovné viedlo Huga Dinglera, Paula Loreznena a mnohých iných členov takzvanej Erlangen školy, k vypracovaniu systému protofyziky, ktorá obsahuje všetky aprioristické predpoklady empirickej fyziky, zahŕňajúcej, mimo geometrie, tiež chronometriu a hylometriu (tj., klasickú geometriu bez gravitácie alebo "racionálnej" mechaniky). "Geometria, chronometria a hylometria sú a priori teórie, ktoré "umožňujú" empirické merania priestoru, času a materiálov. Museli byť ustanovené pred fyzikou a môžu začať v modernom zmysle empirickej vedy, s hypotetickými oblasťami síl. Týmpádom, by som rád volal tieto disciplíny spoločným názvom: protofyzika." Lorenzen, *Normative Logic and Ethics*,. Str. 60.

⁶³ O základe podstaty epistemologického dualizmu pozrite tiež Mises, *Theory and History*, str. 1-2.

kedykoľvek vopred známa komukoľvek. Bez takéhoto predpokladu by bolo nemožné vôbec kategorizovať dve alebo viac pozorovacích skúseností, ako vyvrátenie alebo potvrdenie jednej druhou navzájom, skôr než ich interpretovanie, ako logicky nesúmerateľných udalostí. Len kvôli existencii časovo-invariantne pôsobiacich príčin ako takých, je už prijaté, že môže niekto vôbec naraziť na príslušné prípady potvrdenia alebo vyvrátenia pozorovacej udalosti, alebo môže vôbec existovať konajúci, ktorý sa môže učiť hocičo zo skúsenosti z minulosti, klasifikovaním svojho konania ako úspešného a potvrdením niekoho predchádzajúcich znalostí, alebo neúspešného a tým ich popretím. Je to jednoducho kvôli konaniu a rozpoznaním medzi úspechom a neúspechom, že je ustanovená apriórna platnosť princípu kauzality; a dokonca, aj ak by to niekto skúsil, nikto by nemohol úspešne vyvrátiť jej platnosť⁶⁴.

V takomto chápaní kauzality ako nevyhnutného predpokladu konania, je tiež ihneď obsiahnuté, že rozsah aplikovateľnosti kauzality musí byť potom určený apriórne, z kategórie teleológie. Obe kategórie sú vlastne striktné výlučné a doplňujúce sa. Konanie predpokladá kauzálne štruktúrovanú pozorovanú realitu, ale realita konania, ktorej môžeme porozumieť ako vyžadujúcej takúto štruktúru, nie je sama kauzálne štruktúrovaná. Namiesto toho je to realita, ktorá musí byť kategorizovaná teleologicky, ako cieľovo-riadené, zmysluplné správanie sa. V skutočnosti, nikto nemôže ani poprieť ani vyvrátiť názor, že existujú dve kategoricky rozdielne sféry javov, pretože takéto pokusy by museli predpokladať kauzálne prepojené udalosti považované ako konania, ktoré sa uskutočňujú v rámci pozorovanej reality, ako aj existenciu úmyselne, skôr ako kauzálne, prepojených javov, aby interpretoval takéto pozorované udalosti ako úmysel niečo poprieť. Ani kauzálny, ani teleologický monizmus by nemohol byť zdôvodnený, bez vyústenia do otvoreného seba-vyvrátenia: fyzicky ustanoviť obe pozície, a požadovanie povedať v tomto niečo zmysluplné, je tento prípad v skutočnosti urobený pre nespornú vzájomnú doplniteľnosť oboch, sféry kauzality i teleologických javov.⁶⁵

Všetko, čo nie je konanie, musí byť nevyhnutne kategorizovateľné kauzálne. Neexistuje nič, čo by sme poznali apriori o tomto rozsahu javov okrem toho, že je štruktúrovaný kauzálne -- a že je štruktúrovaný podľa kategórií výrokovej logiky, aritmetiky a geometrie⁶⁶. Všetko ostatné, čo existuje ako poznané o tomto rozsahu javov, musí byť odvodené z náhodných pozorovaní a tým to reprezentuje aposteriórne znalosti. Obzvlášť všetky znalosti o dvoch alebo viacerých špecifických pozorovaných udalostiach, ktoré sú alebo nie sú kauzálne prepojené, sú aposteriórne znalosti. Rozsah javov popisovaných týmto spôsobom sa

⁶⁴ O aprioristickom charaktere kategórie kauzality pozrite Mises, *Human Action*, kapitola 1; Hoppe, *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung*; taktiež, "Is reasearch based on Causal Scientific principles Possible in the Social Sciences?"; obzvlášť o kauzálnom princípe ako nevyhnutnom predpoklade, tiež o neurčitosti princípu kvantovej fyziky a základnej diskonceptii zahrnutej v interpretácii Heisenbergovho princípu, ako zoslabenia kauzálného princípu pozrite Kambartel, *Erfahrung und Struktur*, str. 138-140; tiež Hoppe, "In Defence of Extreme Rationalism," poznámka pod čiarou 36. V skutočnosti je to úplne nesporný praxeologický fakt, že akty oddelených meraní môžu byť vykonané len postupne, čím sa vysvetľuje úplna možnosť neredukovateľnosti pravdepodobnosti - skôr než deterministiky -- predikcií, ako sú charakteristické kvantovej fyzike; a ešte, aby sa uskutočnili hocaké experimenty v oblasti kvantovej mechaniky, a obzvlášť zopakovať dva lebo viac experimentov a ustanoviť toto ako možnosť, platnosť princípu kauzality musí už byť samozrejme predpokladaná.

⁶⁵ O nevyhnutnosti vzájomného doplnenia sa kategórii kauzality a teleológie pozrite Mises, *Human Action*, str. 25; taktiež, *The Ultimate Foundation of Economics Science*, str. 6-8; Hoppe, *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung*; taktiež "Is reasearch based on Causal Scientific principles Possible in the Social Sciences?"; tiež G. V. Wright, *Norm and Action* (London: Routledge and Kegan Paul, 1963); taktiež, *Explanation and Understanding* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1971); K.O. Apel, *Die Erklären: Verstehen Kontroverse in transzendental-pragmatischer Sicht* (Frankfurt/M.: Suhrkamp, 1979).

⁶⁶ Presnešie stále: je to štruktúrované podľa kategórií logiky, aritmetiky a protofyziky (zahŕňajúca geometriu). Pozrite poznámku 62 hore.

očividne zhoduje (viac alebo menej) s tým, čo je zvyčajne považované ako oblasť empirických prírodných vied.

Naopak všetko čo je konaním, musí byť kategorizované teleologicky. Táto sféra javov je tiež obmedzená zákonmi logiky a aritmetiky. Ale nie je obmedzovaná zákonmi geometrie, ako zahrnutej v našich nástrojoch merania priestorovo rozložených objektov, pretože konanie neexistuje mimo subjektívnych interpretácií pozorovaných vecí; a tak musí byť identifikované reflektívnym pochopením, skôr ako priestorovými meraniami. Ani konania nie sú kauzálne prepojené udalosti, ale sú udalosťami, ktoré sú prepojené významovo v rámci štruktúry prostriedkov a cieľov.

Nikto nemôže vedieť apriori čo, špecifické hodnoty, voľby a náklady niektorého konajúce sú alebo budú. Toto by úplne spadalo do oblasti empirických, aposteriórnych znalostí. Ktorým príslušným konaním sa bude konajúci v skutočnosti zaoberať by záviselo na jeho znalostiach vzhľadom na pozorovanú realitu a/alebo realitu ostatných konaní konajúcich. A bolo by to zjavne nemožné uvažovať o takýchto stavoch znalostí, ako o predikovateľných na základe časovo-invariantne pôsobiacich príčin. Konajúci, ktorý pozná, nemôže prognózovať svoje budúce znalosti predtým, ako ich vlastne získal a ukazuje, jednoducho kvôli rozpoznávaniu medzi úspešnými a neúspešnými prognózami, že musí uvažovať o sebe ako o schopnom učiť sa z nepoznaných skúseností, ako aj ešte nepoznanými metódami. Tým sú znalosti vzhľadom na príslušný smer konaní len aposteriórne. A kým takéto znalosti by museli zahrnúť vlastné znalosti konajúceho -- ako nevyhnutnú zložku každého konania, ktorého každá zmena môže mať vplyv na príslušné vybrané konanie -- teleologické znalosti musia tiež nevyhnutne byť rekonštruktívnymi, alebo historickými znalosťami. To by poskytovalo len ex-post vysvetlenia, ktoré by nemali žiadny systematický vzťah k predikciám budúcich konaní, pretože v princípe, by budúce stavy znalostí nemohli byť nikdy predvídané na základe konštantne pôsobiacich empirických príčin. Takéto prepojenie aposteriórneho vedného odboru a rekonštruktívnej vedy konania sa zvyčajne hodí obvyklým popisom takých disciplín, akými sú história a sociológia.⁶⁷

Čo je poznateľné ako apriori pravdivé vzhľadom na oblasť konania a čo by potom malo obmedzovať akékoľvek historické alebo sociologické vysvetlenia je toto: pre jednu vec, hocaké takéto vysvetlenie, ktoré by muselo v zásade rekonštruovať znalosti konajúceho, by vždy muselo byť rekonštrukciou v termínoch znalostí cieľov a prostriedkov, volieb a nákladov, ziskov a strát, atď.. A po druhé, pretože sú toto evidentne kategórie praxeológie, ako ich pochopil Mises, hocaké takéto vysvetlenie musí byť tiež obmedzené zákonmi praxeológie. A pretože tieto zákony sú, ako som už vysvetľoval, apriórnymi zákonmi, musia tiež operovať ako logické obmedzenia akéhokoľvek budúceho smeru konania. Sú platné, nezávislé na akomkoľvek špecifickom stave znalostí, ktoré by mohol konajúci dosiahnuť, jednoducho kvôli faktu, že čokoľvek by tento stav mohol byť, musí byť popísaný v termínoch kategórií konania. A ako sa vzťahuje ku konaniam ako takým, zákony praxeológie musia potom mať rovnaké trvanie so všetkými prediktívnymi poznatkami, ktoré môžu byť v oblasti vedy o konaní. V skutočnosti ignorovanie na chvíľu, že postavenie geometrie ako apriórnej vedy bolo úplne založené v našom chápaní konania a pokiaľ by praxeológia musela byť považovaná ako základnejšia poznávacia disciplína, vlastná úloha praxeológie, vhodná v rámci celého systému epistemológie, môže byť pochopená ako niečo analogické k tomu čo platí pre geometriu. Praxeológia je pre oblasť konania to, čo je Euklidovská geometria pre oblasť pozorovaní (ne-konaní). Ako geometria, zahrnutá v našich merajúcich nástrojoch,

⁶⁷ O logike histórie a sociológie ako rekonštruktívnych disciplínach pozrite navyše práce Misesa spomenuté na začiatku tejto kapitoly, Hoppe, *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung*, kapitola 2.

obmedzuje priestorové štruktúry pozorovanej reality, tak praxeológia obmedzuje rozsah podmienok, ktoré môžu byť skúsenostne poznané v oblasti konaní⁶⁸.

IV

V takomto správnom ustanovení miesta praxeológie, som vykonal úplný kruh vo vysvetľovaní systému racionálnej filozofie ako skutočne založenej na axióme konania. Mojm cieľom tu bolo opäť zdôrazniť Misesovu požiadavku, že ekonómia je praxeológiou; že argumenty pre praxeológiu sú nesporné; a že empirické a historiko-hermeneutické interpretácie ekonomiky sú doktríny, ktoré vyvracajú samé seba. A bolo mojm cieľ ukázať, že Misesovský náhľad do podstaty praxeológie poskytuje tiež úplne základy, na ktorých môže byť tradičná racionálna filozofia rekonštruovaná a systematicky integrovaná.

Pre racionalistického filozofa by to malo znamenať, že by mal počítať s praxeológiou. Je to presný náhľad do praxeologických obmedzení o štruktúre znalostí, ktoré poskytujú chýbajúce spojenie v jeho intelektuálnej obhajobe [racionalizmu] proti skepticizmu a relativizmu. Pre ekonóma, v tradícii ako ho chápe Mises, požadujem, že takýto ekonóm by mal výlučne dospieť k rozpoznaní jeho miesta v rámci širšej tradície západného racionalizmu; a že by sa mal naučiť zahrnúť zistenia poskytované touto tradíciou, aby konštruoval dokonca pôsobivejšie a vážnejšie argumenty pre praxeológiu a Rakúsku ekonomickú školu než je ten [argument], ktorý urobil samotný veľký Mises.

⁶⁸ O kategorickom rozpoznávaní praxeologickej teórie a histórie a sociológie a o logickom obmedzení, ktoré praxeológia vkladá na historický a sociologický výskum, ako aj na spoločenské a ekonomické predikcie pozrite Mises, *Human Action*, str. 51-59, 117-18, Hoppe, "In Defense of Extreme Rationalism."